

האוניברסיטה העברית
הפקולטה למשפטים

מבחן בקיאות - מבוא למשפט עברי – מועד א

הוראות:

1. אין להכניס לחינה כל חומר לימודי.
2. יש לענות על כל השאלות.
3. אם אין הוראה אחרת - יש לסמן רק תשובה אחת, **הנכונה ביותר**.
4. שימו לב שישנן שאלות בהן מתבקשת **יותר מתשובה אחת**. רק תשובה נכונה לחלוטין תזכה בניקוד.
5. ערך כל תשובה – 5 נקודות.
6. משך המבחן - שעה ומחצה.

מהצמחה

א. המשנה (סמנו את התשובה שאינה נכונה):

1. נערכה על בסיס קבצי משניות קדומים, בין היתר של ר' מאיר מתלמידי ר' עקיבא.
2. נערכה על ידי רבי יהודה הנשיא ונחתמה, לאחר מעט הוספות, בדור שלאחריו.
3. מכילה את כל החומר התנאי מתקופתו של רבי יהודה הנשיא.
4. מבוססת בעיקר על המשנה ששנה ר' יעקב בן קורשאי, ה"תנא" של בית הנשיא.

ב. בין שיטת הלימוד ה"מדרשית" לשיטת הלימוד ה"תנאית":

1. המעבר משיטת הלימוד התנאית לשיטת הלימוד המדרשית נעשה, בין היתר, על מנת לעגן את ההלכות בפסוקים מן התורה.
2. המעבר משיטת הלימוד המדרשית לשיטת הלימוד התנאית נעשה, בין היתר, על מנת לרכז את הדינים העוסקים בנושא מסוים במקום אחד.
3. המעבר משיטת הלימוד התנאית לשיטת הלימוד המדרשית נעשה, בין היתר, על מנת לאפשר להכניס ללימוד הלכות שקשה לשלבן בפסוקים.

4. המעבר משיטת הלימוד המדרשית לשיטת הלימוד התנאית נעשה, בין היתר, על מנת לעגן את ההלכות בפסוקים מן התורה.

ג. הספרים החיצוניים :

1. "הספרים החיצוניים" הם אוספים שונים של דברי תנאים אשר לא נכללו במשנתו של רבי יהודה הנשיא, ומכונים בארמית "ברייתות".
2. "הספרים החיצוניים" הם יצירות הלכתיות אשר נגנזו על ידי גאוני בבל משום הדעות ההלכתיות הרדיקליות שנכללו בהן.
3. "הספרים החיצוניים" הם חיבורים של חכמי הקראים המשקפים את ההלכה הקראית שנדחתה על ידי הרבנים.
4. "הספרים החיצוניים" הם יצירות שחוברו בין המאה ה-4 לפני הספירה ועד המאה ה-2 לספירה, אשר לא נכללו בתנ"ך.

ד. עפ"י כלל הפסיקה "הלכתא כבתראי", כיצד יש לפסוק במקרה של מחלוקת בין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי?

1. כתלמוד הירושלמי, שכן הוא נערך לאחר התלמוד הבבלי.
2. כתלמוד הבבלי, שכן הוא נערך על ידי חכמי בבל המכונים "בתראי".
3. כתלמוד הירושלמי, שכן הוא נערך על ידי חכמים המכונים "בתראי".
4. כתלמוד הבבלי, שכן הוא נערך לאחר התלמוד הירושלמי.
5. כתלמוד הירושלמי, שכן הוא נערך בארץ ישראל.

ה. העקרונות "ייהרג ובל יעבור" בשפיכות דמים, ו"המוציא מחברו עליו הראיה":

1. מקורם בסברא.
2. נלמדו מן הציוויים "לא תרצח" ו"לא תגנוב".
3. הם תקנה שתיקן ר' עקיבא.
4. הם הלכה למשה מסיני.

ו. מהותו המשפטית-ספרותית של התלמוד הבבלי :

1. לדעת הכל שימש התלמוד כמפרש המוסמך של המשנה אך לא כספר חוקים.
2. יש חוקרים הסבורים כי התלמוד נועד לשמש ספר חוקים ואף שימש במטרה זו הלכה למעשה.
3. עיקר פועלם של האמוראים היה להפוך את התלמוד מספר של טקסטים ופרשנות לספר חוקים.
4. סידורו המיוחד של התלמוד ותוכנו מעידים ששימש כספר חוקים ולא ספר טקסטים ופירוש.

ז. המדרש:

1. יצירת הלכות חדשות באמצעות המדרש אופיינית רק לתקופה הקדומה.
2. היווה בעיקרו מקור ליצירת הלכות חדשות ולפיתוחה של ההלכה.
3. היווה בעיקרו מקור בו עוגנו הלכות ידועות זה מכבר.
4. המדרש שימש הן לשם יצירת הלכות חדשות והן לעיגון הלכות ידועות.

ח. סמכות החקיקה ואיסור 'בל תוסיף':

1. סמכות החקיקה נתונה בידי היחיד; איסור בל תוסיף חל על הרבים (ריה"ל).
2. כל עוד נשמרת האבחנה בין דבר שהתווסף על ידי חקיקה לבין דבר שהוא דין תורה המקורי, אין איסור להוסיף על ידי חקיקה (רמב"ם).
3. סמכות החקיקה חלה במצוות שבין אדם לחבירו בלבד, ולדברים שהם לתיקון העולם; איסור 'בל תוסיף' חל בעבירות שבין אדם למקום (מהר"ל).
4. איסור 'בל תוסיף' אוסר אך על החמרה במצוות ובהלכות קיימות, ולא על הוספת הוראות למערכת הדינים המחייבת (רמ"א).

ט. השימוש בדרך של חקיקה:

1. מסור הן לידיהם של חכמי ההלכה והן לידיהם של ראשי הקהל, ונחלש מאד במאה ה-18.
2. שמור לחכמי ההלכה, אך תקנותיהם כפופות לקבלת אישורם של ראשי הקהל, והגיע לשיאו במאה ה-20.
3. שמור לחכמי ההלכה בלבד, והגיע לשיאו לאחר המאה ה-18.
4. עד המאה ה-18 היה בשימוש חכמי ההלכה בלבד, ומאז המאה ה-18 נמצא גם בשימוש הציבור.

י. סמנו את שני המשפטים הנכונים מבין המשפטים הבאים.

1. בעלי התוספות היו תלמידיו ותלמידי תלמידיו של רש"י, שחיו בבבל במאה ה-7 לספירה.
2. בעלי התוספות מכונים כך משום שהם הוסיפו קטעי משא ומתן הלכתי לתוך הטקסט התלמודי עצמו.
3. בעלי התוספות מכונים כך משום שהם ראו את פירושיהם וחידושיהם לתלמוד כתוספת לפירושו של רש"י.
4. דרך החשיבה של בעלי התוספות שונה מאוד מזו של אמוראי התלמוד, עד שיש טוענים שהם חוללו מהפכה בחשיבה ההלכתית לעומת התלמוד.
5. פירושי רש"י ובעלי התוספות מופיעים כמעט בכל דפוסי התלמוד בשני צדדיו של הטקסט התלמודי.

יא. "הפקר בית דין הפקר"

1. מכח כלל זה נחקקו הוראות רבות בדיני ממונות, כולל כאלו שמשמעותן היא נטילת ממון מן האחד והעברתו לזולתו.
2. עיקרו של כלל זה שימוש את החכמים לקביעת הוראות בדבר סדרי הדין בבתי הדין.
3. מכוחו של כלל זה הוענק כח לתקנות חכמים אך לא לתקנות הקהל.
4. לדעת רוב חכמי ההלכה אין לכלל זה תוקף אלא בהסכמת הצדדים.
5. עיקרו של כלל זה מסמיך את בית הדין להפקיר רכושו של אדם שעבר על חוקי הקהילה לשם הענשתו.

יב. כוחו של מנהג

1. המנהג, לדעת חלק מחכמי ההלכה, הינו אך תשתית שעל גביה ניתן לתקן תקנות.
2. לדעת רוב חכמי ההלכה, המנהג חסר כוח יוצר, ותפקידו מסתכם בגילוי דבר קיומה של הלכה שאין ידוע מקורה, או בגילוי הכרעה שנתקבלה במחלוקת מסויימת.
3. לדעת רוב חכמי ההלכה, בכוח המנהג ליצור הלכות חדשות.
4. המנהג, לדעת חלק מחכמי ההלכה, תקף אך לגבי עניינים פנים קהילתיים הנוגעים לארגון חיי החברה והכלכלה.

יג. סמכות הקהל להתקין תקנות:

1. מוגבלת לתחום של דיני ממונות ומשפט ציבורי, אך לעיתים מיטשטש הגבול ותקנות הקהל משליכות גם על ענייני איסור והיתר.
2. הסמכות מוגבלת לעניינים בעלי מאפיינים קהילתיים בלבד, בין אם עניינים ממוניים ובין אם ענייני איסור והיתר.
3. מקיפה את כל תחומי החיים, אולם הדבר תלוי באישורו של בית הדין.
4. מוגבלת לתחום של דיני ממונות ומשפט ציבורי בלבד.

יד. על פי הרא"ש, פסק הלכה של חכם קודם מהווה (סמנו שני משפטים נכונים, רק תשובה מלאה תזכה בניקוד):

1. תקדים מחייב רק בממונא ותקדים מנחה באיסורא.
2. תקדים מחייב בממונא בלבד.
3. תקדים מנחה; אם הפוסק היה מודע לו הוא רשאי לסטות ממנו.
4. תקדים מנחה; אם הפוסק לא היה מודע לו עליו לחזור ולבטל את פסיקתו.
5. תקדים מנחה באיסורא בלבד.

טו. ביטול מנהג:

1. חכמי ההלכה יכולים להכריז על מנהג כבטל אם הוא מנהג שטות.
2. חכמי ההלכה יכולים לבטל מנהגים רק בדינים שבין אדם לחברו.
3. אין אפשרות לבטל מנהג, אלא על ידי חתימת מאה רבנים.
4. כל דור הגדול מחבירו רשאי לבטל מנהגיו.

טז. לגבי טענת 'קים לי', שהתפתחה בספרות ההלכה למן המאה הי"ג, אמר מ' אלון: "יש בה בטענת 'קים לי' משום חתירה תחת אשיותיו של שיפוט סביר וסדיר". השלם את המשפט הבא: לדעת אלון, הבעיה הנובעת מטענת 'קים לי' היא:

1. שלתובע מתאפשר לנצל את ריבוי הדעות בהלכה כדי להוכיח את תביעתו.
2. שלדיין מתאפשר לנצל את ריבוי הדעות בהלכה כדי להשתמש מפסיקת הלכה במקום שזו אינה ברורה לו.
3. שלנתבע מתאפשר לנצל את ריבוי הדעות בהלכה כדי להדוף את התביעה שהופנתה כלפיו.
4. שלצדדים מתאפשר לנצל את ריבוי הדעות בהלכה כדי להגיע בנקל לפשרה מוסכמת ולא ליישם שיפוט על פי הדין.

יז. המבנה שהציב ר' יעקב בן אשר של ארבעה טורים (אבן העזר, חושן משפט, אורח חיים ויורה דעה) משקף את ההבחנה:

1. בין החלק הקדום שבהלכה ('הלכתא כקמאי') לבין החלק המאוחר שבה ('הלכתא כבתראי').
2. בין החלק הארץ ישראלי שבהלכה (שמקורו בתלמוד הירושלמי) לבין החלק שמקורו בתורת חו"ל (התלמוד הבבלי).
3. בין החלק שבהלכה המעוגן במדרש מקיים לבין החלק שבה שמקורו במדרש יוצר.
4. בין החלק הדתי שבהלכה ('בין אדם למקום') לבין החלק המשפטי שבה ('בין אדם לחבירו').

יח. רבי יעקב פולאק ורבי שלום שכנא (פולין, המאה ה"ט"ז) סירבו להותיר אחריהם ספרי פסקים או הלכות מן הטעם:

1. העלאת פסקים והלכות על הכתב עלולה לזכות לתפוצה רבה מדי (בעקבות המצאת הדפוס), דבר שעלול להוביל למתן פרהסיה להלכות שהצנעה יפה להן.
2. העלאת פסקים והלכות על הכתב עלולה לקבע את ההלכה ולשלול את חופש ההכרעה של הדיין.
3. העלאת פסקים והלכות על הכתב עלולה להקשות על המדיניות של העצמת פסיקתם של הקדמונים.

4. העלאת פסקים והלכות על הכתב פוגעת במובנה של התורה שבעל פה כתורה הנמסרת בעל פה מדור לדור.

יט. מתוך המקורות הספרותיים השונים שבמורשת המשפט העברי בחר מנחם אלון להאריך במיוחד בכל הקשור בספרות השו"ת. זאת לדעתך בשל הסיבה:

1. ספרות השו"ת משקפת את הניסיון המפותח ביותר ליצירה קודיפיקטיבית עברית, וככזה היא המתאימה ביותר לשמש בסיס ליצירת הקודקס השיטתי במדינת ישראל.

2. ספרות השו"ת משקפת את הפן האנליטי והתיאורטי של ניתוח המשפט העברי, ולפיכך היא המתאימה לשמש בסיס להוראת המשפט העברי בפקולטה למשפטים.

3. ספרות השו"ת משקפת משפט עברי חי ונוהג למעשה, ומהווה בסיס להחיאת המשפט העברי במערכת המשפט של מדינת ישראל.

4. ספרות השו"ת משקפת את הפן הקדום, הקמאי והאותנטי של המשפט העברי, ולכן מהווה מקור ראוי לעיון ההיסטורי בתולדות המשפט העברי.

כ. מיהו זה שכך תיאר את יצירתו, ומה שמה?

"כללו של דבר, כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל, אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה... לפיכך קראתי שם חיבור זה _____, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרוא ספר אחר ביניהם"

1. ר' יוסף קארו, בית יוסף.

2. הרמב"ם, משנה תורה.

3. ר' יהודה הנשיא, המשנה.

4. רב אשי ורבינא, התלמוד הבבלי.

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

שאלון בחינה

מבוא למשפט עברי

מועד ג' תשס"ח

ג' תמוז תשס"ח (6.7.2008)

הוראות לנבחן/ת:

1. משך הבחינה - שלוש שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין בלבד.
3. נא לכתוב בכתב קריא וברור, ולהשאיר שוליים. מתברת שאינה קריאה לא תיבדק.
4. כל השאלות חובה. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה וההיקף המקסימלי. אין לחרוג מהיקף זה.
5. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

חלק א' (35 נקודות, עד שני עמודים)

1. מה הם היחסים האפשריים בין 'משפט' לפשרה'?
 2. מהו הקשר האפשרי בין עמדות אלה לבין הקטע הבא:
- 'אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף' - כשברא הקב"ה את העולם התייעץ עם אמת וחסד וצדקה ושלוש. אמת אומרת: לא ייברא, שכולו שקר. וצדק אומר: ייברא, שעושה צדקה. ושלוש אומר: לא ייברא, שכולו קטטה. וחסד אומר: ייברא, שעושים חסדים. מה עשה הקב"ה? הפיל אמת ושלוש לארץ כי לא הסכימו לברוא את עולמו, וחסד וצדקה שהסכימו - לא הפיל. ועתיד הקב"ה להחזירם זה עם זה, שנאמר חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו.

חלק ב' (35 נקודות, עד שלושת רבעי עמוד לכל שאלה)

1. הגדר את מאפייניה של הגישה המצטברת בנוגע למקורות הידע ההלכתיים ומיהו נציגה המובהק של גישה זו.
2. יושר ודין מרומה – מחלוקת חוקרים בהבנת תשובות הרמב"ם: הסבר והדגם.
3. "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". הסבר את מעמדו של העיקרון ותן דוגמאות לתמוך בדבריך.

חלק ג (30 נקודות, 15 נק' לכל שאלה, עד עמוד לשתי השאלות)

1. בחודש החמישי להריונה גילתה לחרדתה גבי' לוי כי העובר שהיא נושאת ברחמה סובל ממחלת הטיי-זקס (הידועה כמחלה סופנית, ממנה נפטרים ילדים עד גיל 4-3). לפיכך היא התקשרה בחוזה עם ביה"ח 'שערי יושר' שבירושלים לביצוע הפלה. דון מנקודת מבטו של המשפט העברי בשני התרחישים הבאים, תוך שהנך מסביר את ההבדל העקרוני ביניהם:

א. ביה"ח מסרב לבצע את ההפלה בטענה שהדבר אינו חוקי. גבי' לוי תובעת מבית הדין את אכיפת החוזה, כלומר ביצוע ההפלה.
ב. לאחר שביצע ביה"ח את ההפלה מסרבת גבי' לוי לשלם את השכר המגיע לביה"ח, בטענה שהחוזה אינו חוקי. ביה"ח תובע מבית הדין את אכיפת החוזה, כלומר גביית התשלום.

2. דיין שיבקש (מסיבותיו הוא) להחמיר בתביעה האזרחית נגד גבי' לוי, באיזו מבין שתי המסורות – הבבלית או הירושלמית – הוא עשוי למצוא עוגן? את תשובתך בסס בשתי המסורות של הסוגיה הבאה:

א. משנה מסכת יבמות פרק יג משנה א

בית שמאי אומרים: אין ממאנין אלא ארוסות. ובית הלל אומרים: ארוסות ונשואות. בית שמאי אומרים: בבעל ולא ביבם. ובית הלל אומרים: בבעל וביבם. **בית שמאי אומרים: בפניו. ובית הלל אומרים: בפניו ושלא בפניו...**

ב. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קז עמוד ב

תניא, אמרו להן בית הלל לבית שמאי: והלא פישון הגמל מיאנה אשתו שלא בפניו! אמרו להן בית שמאי לבית הלל: פישון הגמל במדה כפושה מדד, לפיכך מדדו לו במדה כפושה.

ג. תלמוד ירושלמי מסכת יבמות פרק יג דף יג טור ג/ה"א

אמרו בית הלל לבית שמאי: מעשה באשתו של פישון הגמל שמיאנו לה חכמים שלא בפניה. אמרו להן בית שמאי: משם ראייה? לפי שמדד בכפישה לפיכך מדדו לו חכמים בכפישה. וקשיא [=וקשה]: אילו העושה דבר שלא כשורה שמא מתירין ערוה שלו [=אשתו]!!

האוניברסיטה העברית בירושליםהפקולטה למשפטים

שאלון בחינה

מבוא למשפט עברי

מועד א' תשס"ח

כ"ב בניסן תשס"ח (27.4.2008)

הוראות לנבחן/ת:

1. משך הבחינה - שלוש שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין בלבד.
3. נא לכתוב בכתב קריא וברור, ולהשאיר שוליים. מחברת שאינה קריאה לא תיבדק.
4. כל השאלות חובה. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה וההיקף המקסימלי. אין לחרוג מהיקף זה.
5. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

חלק א' (35 נקודות)

עיינו בדברים הבאים וענו על השאלות שלהלן (ניתן לענות על שלוש השאלות יחדיו, ובכל מקרה לא יותר משלושה עמודים לחלק זה):

מדרש שיר השירים א, ב:

מנין שהקב"ה מחבב דברי חכמים יותר מדברי תורה? שנאמר: 'ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל'; 'ויקם עדות ביעקב' – זה דברי חכמים, ואחר כך – 'ותורה שם בישראל'.

אעפ"י שהם [=דברי חכמים] נתונים בעל פה, מעלה אני [=הקב"ה] עליהם כאילו הם נתונים [מ]לפני בכל יום.

משל לאיש שפתק [=שהעביר] אמת המים לתוך גינתו והלך לו, שאף כשהוא ישן - [היא, אמת המים] משקה אותה. כך אמר הקב"ה: אע"פ שהם נתונים בעל פה, כולן סומכין [למקרא].

1. מה הן השאלות שאליהן מתייחס המדרש בסוגיית היחס שבין תורה שבכתב לבין תורה שבעל-פה?
2. מהי עמדתו של המדרש בסוגיית אלה?
3. ציינו למקבילות דומות או חולקות מחומר הלימוד.

חלק ב' (35 נקודות, עד שלושת רבעי עמוד לכל שאלה)

1. יושר ודין מרומה – מחלוקת חוקרים בהבנת תשובות הרמב"ם: הסבר והזגם.
2. כיצד משליכה על אופייה של הפרשנות ההלכתית כל אחת משלוש הגישות: המשחזרת, המצטברת והמכוונת.
3. "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". הסבר את מעמדו של העיקרון ותן דוגמאות לתמוך בדבריך.

חלק ג (30 נקודות)

רמב"ם, הלכות סנהדרין פרק כא, הלכה י:

אפילו הביא [=התובע] עד אחד לא יאמר לו 'אין מקבלין עד אחד', אלא יאמר לנטען [=לנתבע] 'הרי זה העיד עליך', הלואי שיודה [=הנתבע] ויאמר "אמת העיד", עד שיטעון הוא [=הנתבע] ויאמר 'עד אחד הוא ואינו נאמן עלי', וכן כל כיוצא בזה.

1. הסבירו את הסיטואציה שבה דן הרמב"ם, הגדירו את הדילמה המשפטית העולה ואת הכרעתו של הרמב"ם. (10 נק', עד 8 שורות)
2. האם הכרעה זו הולמת את פסיקתו השיטתית של הרמב"ם ואת המסורת המשפטית שאליה הוא משתייך? הסבירו. (10 נק', עד 8 שורות)

3. איזה משפט (מן המשפטים להלן) מתאר בצורה המדויקת ביותר את שיטתו של הרמב"ם (בשתי המובאות הבאות) לגבי הגנות הצורך הכורח וההגנה העצמית מול אישום בשפיכות דמים? נמקו (10 נק', 5 שורות).

רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ה:

ד... וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבור" ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם.... ואף על פי כן מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס....

ו... מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה - עושין ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום [=במצב של] סכנה, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן, ואם עבר [=על אחת משלוש עבירות אלה] ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו.

רמב"ם, הלכות רוצח פרק א, הלכה ו:

הרודף אחר חבירו להרגו, אפילו היה הרודף קטן, הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף.

א. הרמב"ם סובר שהגנות הצורך והכורח אינן חלות כלל ביחס לשלוש העבירות החמורות שנאמר בהן "ייהרג ואל יעבור".

ב. הרמב"ם סובר שהגנות הצורך והכורח חלות כהגנות מסוג של פטור, וההגנה עצמית כהגנה מסוג של הצדק.

ג. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך הכורח וההגנה העצמית חלות כהגנות מסוג של הצדק.

ד. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך חלה כהגנה מסוג של הצדק ואילו הגנת הכורח חלה כהגנה מסוג של פטור. הוא איננו עוסק בהגנה העצמית.

ה. הרמב"ם סובר שהגנת הכורח חלה כהגנה מסוג של פטור, ההגנה העצמית כהגנה מסוג של הצדק, ואילו הגנת הצורך לא חלה כלל.

ו. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך חלה כהגנה מסוג של פטור ואילו הגנת הכורח וההגנה העצמית חלות כהגנה מסוג של הצדק.

ז. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך וההגנה העצמית חלות כהגנה מסוג של הצדק והגנת הכורח אינה חלה כלל.

סחטהאוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

שאלון בחינה

מבוא למשפט עברי

מועד ב' תשס"ח

ב' סיון תשס"ח (5.6.2008)

הוראות לנבחן/ת:

1. משך הבחינה - שלוש שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין בלבד.
3. נא לכתוב בכתב קריא וברור, ולהשאיר שוליים. מחברת שאינה קריאה לא תיבדק.
4. כל השאלות חובה. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה וההיקף המקסימלי. אין לחרוג מהיקף זה.
5. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

חלק א' (35 נקודות, שלושה עמודים לכל היותר)

1. כיצד מתיישבת התפיסה בדבר חשיבותו של הדין במשפט העברי עם התפיסה הרגילה של מושג הפשרה?
2. כיצד אפשר להסביר את הדברים בדרך אחרת? מה הן הראיות לכך?
3. קראו את המקור הבא והסתמכו עליו בתשובתכם:

אמרה האישה: לא כך תעשה, אלא פשרה נעשה אני ואתה.

אמר: כיצד?

אמרה: תצא לשוק ותמצא רב מובהק ותעשה עימו תנאי: שנים קצובות ילמד בנו תורה, ולא יצא מן הבית. ואני אשרת את כבודו וכו'.

מיד רצה הבעל ויצא לשוק...

(מעשה רב כהנא ובנו, בתי מדרשות, חלק א, עמ' שב)

חלק ב' (35 נקודות, עד שלושת רבעי עמוד לכל שאלה)

1. הגדר את מאפייניה של הגישה המצטברת בנוגע למקורות הידע ההלכתיים ומיהו נציגה המובהק של גישה זו.

2. מצוות דאורייתא ומצוות דרבנן לפי גישותיהם של הרמב"ם והרמב"ן.
3. 'צלם אלוקים' כיסוד המחלוקת בין חז"ל לבין הרמב"ם: הסבר והדגם.

חלק ג (30 נקודות)

1. שי הוא בעל חנות ספרים, שבמשך שנים רבות מוכר ספרי קודש לבני ישיבות בבית שמש. מתח הרווחים שלו הוא 20%. יוסי, תלמיד ישיבת 'מעלות שמש' ביקש למצוא פרנסה קלה ואף להקל על חבריו לספסל הלימודים, ולפיכך החל למכור ספרי קודש אף הוא. לחבריו הקרובים, בני כיתתו, הוא הודיע שימכור ללא כל רווח. לשאר תלמידי ישיבת 'מעלות שמש' הודיע שימכור כל ספר במחיר הנמוך ב-15% מן המחיר שמבקש עבורו שי. בישיבה השכנה, 'עמודי שמש', פירסם כי ימכור במחיר שיתיר בידיו רווח של 15% על מחיר הקרן.

דונו בשאלת התוצאה המשפטית (על פי המשפט העברי) של כל אחת מן האפשרויות (15 נק', עד שלושת רבעי עמוד).

2. בפסוקים הבאים מתואר משפט שלמה. האם משפט זה משקף תפיסה אדוורסרית של ההליך השיפוטי או שמא תפיסה אינקוויזיטורית? דונו בשאלה זו לאור החומר שנלמד במפגשי התרגול (15 נק', עד שלושת רבעי עמ').

מלכים א ג, טז-כח

אז תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו. ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית. ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת ואנחנו יחדו אין זר אתנו בבית זולתי שתיים אנחנו בבית. נקמת בן האשה הזאת לילה אשר שכבה עלי. ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי ואמתך ישנה ותשכיבהו בחיקה ואת בנה המת השכיבה בחיקי. ואקם בבקר להיניק את בני והנה מת ואתבונן אליו בבקר והנה לא היה בני אשר ילדתי. ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובגנן המת וזאת אמרת לא כי בגנן המת ובני החי ותדברנה לפני המלך.

ויאמר המלך זאת אמרת זה בני החי ובגנן המת וזאת אמרת לא כי בגנן המת ובני החי. ויאמר המלך קחו לי חרב ויבאו החרב לפני המלך. ויאמר המלך גזרו את הילד החי לשניים ותנו את החצי לאחת ואת החצי לאחת.

ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר בי אדני תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתהו וזאת אמרת גם לי גם לך לא יהיה גזרו.

ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו היא אמו.

וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרבן לעשות משפט.

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

שאלון בחינה

מבוא למשפט עברי

מועד א' תשס"ח

כ"ב בניסן תשס"ח (27.4.2008)

הוראות לנבחן/ת:

1. משך הבחינה - שלוש שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין בלבד.
3. נא לכתוב בכתב קריא וברור, ולהשאיר שוליים. מחברת שאינה קריאה לא תיבדק.
4. כל השאלות חובה. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה וההיקף המקסימלי. אין לחרוג מהיקף זה.
5. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

חלק א' (35 נקודות)

עיינו בדברים הבאים וענו על השאלות שלהלן (ניתן לענות על שלוש השאלות יחדיו, ובכל מקרה לא יותר משלושה עמודים לחלק זה):

מדרש שיר השירים א, ב:

מנין שהקב"ה מחבב דברי חכמים יותר מדברי תורה? שנאמר: 'ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל'; 'ויקם עדות ביעקב' – זה דברי חכמים, ואחר כך – 'ותורה שם בישראל'.

אעפ"י שהם [=דברי חכמים] נתונים בעל פה, מעלה אני [=הקב"ה] עליהם כאילו הם נתונים [מ]לפני בכל יום.

משל לאיש שפתק [=שהעביר] אמת המים לתוך גינתו והלך לו, שאף כשהוא ישן - [היא, אמת המים] משקה אותה. כך אמר הקב"ה: אע"פ שהם נתונים בעל פה, כולן סומכין [למקרא].

1. מה הן השאלות שאליהן מתייחס המדרש בסוגיית היחס שבין תורה שבכתב לבין תורה שבעל-פה?

2. מהי עמדתו של המדרש בסוגיות אלה?

3. ציינו למקבילות דומות או חולקות מחומר הלימוד.

חלק ב' (35 נקודות, עד שלושת רבעי עמוד לכל שאלה)

1. יושר ודין מרומה – מחלוקת חוקרים בהבנת תשובות הרמב"ם: הסבר והדגם.
2. כיצד משליכה על אופייה של הפרשנות ההלכתית כל אחת משלוש הגישות: המשחזרת, המצטברת והמכוננת.
3. "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". הסבר את מעמדו של העיקרון ותן דוגמאות לתמוך בדבריך.

חלק ג (30 נקודות)

רמב"ם, הלכות סנהדרין פרק כא, הלכה י:

אפילו הביא [=התובע] עד אחד לא יאמר לו 'אין מקבלין עד אחד', אלא יאמר לנטען [=לנתבע] 'הרי זה העיד עליך', הלואי שיודה [=הנתבע] ויאמר "אמת העיד", עד שיטעון הוא [=הנתבע] ויאמר עד אחד הוא ואינו נאמן עלי, וכן כל כיוצא בזה.

1. הסבירו את הסיטואציה שבה דן הרמב"ם, הגדירו את הדילמה המשפטית העולה ואת הכרעתו של הרמב"ם. (10 נק', עד 8 שורות)
2. האם הכרעה זו הולמת את פסיקתו השיטתית של הרמב"ם ואת המסורת המשפטית שאליה הוא משתייך? הסבירו. (10 נק', עד 8 שורות)

3. איזה משפט (מן המשפטים להלן) מתאר בצורה המדויקת ביותר את שיטתו של הרמב"ם (בשתי המובאות הבאות) לגבי הגנות הצורך הכורח וההגנה העצמית מול אישום בשפיכות דמים? נמקו (10 נק', 5 שורות).

רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ה:

ד... וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבור" ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם.... ואף על פי כן מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס....

1.מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה - עושין ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום [=במצב של] סכנה, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן, ואם עבר [=על אחת משלוש עבירות אלה] ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו.

רמב"ם, הלכות רוצח פרק א, הלכה ו:

הרודף אחר חבירו להרגו, אפילו היה הרודף קטן, הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף.

א. הרמב"ם סובר שהגנות הצורך והכורח אינן חלות כלל ביחס לשלוש העבירות החמורות שנאמר בהן "יהרג ואל יעבור".

ב. הרמב"ם סובר שהגנות הצורך והכורח חלות כהגנות מסוג של פטור, וההגנה עצמית כהגנה מסוג של הצדק.

ג. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך הכורח וההגנה העצמית חלות כהגנות מסוג של הצדק.

ד. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך חלה כהגנה מסוג של הצדק ואילו הגנת הכורח חלה כהגנה מסוג של פטור. הוא איננו עוסק בהגנה העצמית.

ה. הרמב"ם סובר שהגנת הכורח חלה כהגנה מסוג של פטור, ההגנה העצמית כהגנה מסוג של הצדק, ואילו הגנת הצורך לא חלה כלל.

ו. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך חלה כהגנה מסוג של פטור ואילו הגנת הכורח וההגנה העצמית חלות כהגנה מסוג של הצדק.

ז. הרמב"ם סובר שהגנת הצורך וההגנה העצמית חלות כהגנה מסוג של הצדק והגנת הכורח אינה חלה כלל.

האוניברסיטה העברית בירושליםהפקולטה למשפטיםמבוא למשפט עברי

מועד א' – תשס"ז

ט"ז באב תשס"ז – 31.7.07

הנחיות:

1. משך הבחינה – 3 שעות.
2. מומלץ לעבור בתחילה על המבחן כולו ולקבוע לעצמכם חלוקת זמן לכל שאלה.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין.
3. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה.
4. בכל שאלה מופיע מספר השורות המקסימאלי לתשובה. אין לעבור היקף זה.
5. נא לכתוב בכתב קריא וברור ולהשאיר שוליים ריקים.
6. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

בהצלחה רבה

חלק א (35 נקודות)**1. הערמה על הדין (21 נק')**

- א. הסבירו את הבחנתו של זילברג, בין הערמה ראויה על הדין לבין הערמה על הדין שהיא בלתי ראויה. (7 שורות)
- ב. בהתייחס לסרט 'אשת כהן', האם, על ידי מי וכיצד מופיעה בסרט תופעת הערמה על הדין? בתשובתכם התייחסו אל ההלכה הבאה שכתב הרמב"ם: (10 שורות)

רמב"ם, הלכות איסורי ביאה יח, ח:

אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או שגגתי ובא עלי אחד, או שבא עד אחד והעיד עליה שזינתה, בין באונס בין ברצון, הרי זו אינה אסורה עליו, שמא עיניה נתנה באחר. ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו, וסמך דעתו לדבריהם, הרי זה יוציא [=יגרש] כדי לצאת ידי ספק.

ג. מבין שתי התפיסות הבאות של 'טעמי המצוות', עם איזו עשוי להתיישב טוב יותר רעיון ההערמה על הדין שבמשפט העברי. הסבירו. (10 שורות)

בראשית רבה, פרשה מד:

רב אמר: לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות; וכי מה איכפת ליה [=לו] להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף? הוי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות.

רמב"ם, הלכות תמורה פרק ד, הלכה יג:

אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם... ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם... ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים.

2. המחלוקת (14 נק')

א. בעת הכנת הסמסטר הראשון של הקורס: 'מבוא למשפט עברי' פונה אליך המרצה בהתלבטות, האם הנושא 'תופעת המחלוקת במשפט העברי' ראוי להימצא בחלק הראשון של הסמסטר (המשפט העברי: תנאי סף) או שמא בחלקו השני (המשפט העברי: ערך מוסף). הסבירו את השיקולים לכאן ולכאן, תוך שאתם מיישמים אותם על תפיסות שונות של תופעת המחלוקת במשפט העברי, ובאזכור כללי של מקורות רלוונטיים (חצי עמוד).

ב. איזו מבין התפיסות שתיארת בסעיף הקודם מתאימה יותר לתפקיד "משפט משווה משחרר" (לפי הגדרתו של חנוך דגן)? הסבירו (5 שורות).

חלק ב (35 נקודות)

1. דין ויושר (20 נק', עד עמוד)

כלליות החוק לעומת גרימת נזק לפרט ושאלת היושר בחיבורי הרמב"ם (משנה תורה, מורה נבוכים, אגרת השמד, תשובותיו): בעיה ופתרונותיה. חווה דעתך לאור הידוע לך ממגוון מקורות אלה ומהתייחסות ספרות המחקר לנושא.

2. דת ומדינה (15 נק', עד עמוד)

מערכת היחסים בין דת (דין תורה) לבין מדינה (משפט המלך) נידונה על ידי מספר חכמים בימי הביניים. דון בהשקפות ארבעה מהם ותאר את ההבדלים בין השיטות. איזו דעה היית מאמץ לצורך החלטה על יחסי דת ומדינה בישראל?

חלק ג (30 נקודות)

1. דין מרומה (15 נק', עד חצי עמוד)

בפני בית הדין נידון עניינם של שלומי וענת, שני צדדים לחוזה. שלומי, שתבע את ענת בגין הפרת חוזה, הביא בפני בית הדין שני עדים שהוכיחו את טענתו. גם ענת הציגה מצידה שני עדים שהוכיחו כי החוזה כלל לא הופר. חקירת שני זוגות העדים העלתה התאמה טובה מאד, טובה מדי, למעשה מושלמת, בין עדויות כל זוג. בית הדין חש כי לפניו דין מרומה כפול (כלומר, משני הצדדים כאחד).

א. כיצד ינהג בית הדין על פי הפתרון שהתווה הרא"ש לבעיית דין מרומה? הסבירו.

רבי אשר בן יחיאל (1250, אשכנז – 1327, טולדו, ספרד), שו"ת הרא"ש כלל קז סימן ו:

... כשבא לפניו דין מרומה, יש לו לדיין לחקור ולדרוש בכל מיני חקירות ודרישות עד שיצא הדין לאמתו.

והא דאמרינן [=אך הרי זה שאמרנו] בפרק שבועת העדות: מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר: הואיל ועדים מעידין בפני, אחתכנו, ויהא קולר תלוי בצואר העדים? תלמוד לומר: 'מדבר שקר תרחק'; אלמא [=כלומר], שיש לו לדיין להסתלק מדין מרומה שלא לדונו!...

ותירץ רבינו מאיר מרוטנבורג ז"ל, דההיא מיירי [=שאותה סוגיה עוסקת, מתייחסת למצב] כשהתובע טוען ברמאות, אז יסתלק הדיין ויפסיד הרמאי ברמאותו, שלא ימצא מי שישתדל בדינו לפסקו... [אך כ]שהנתבע טוען ברמאות, ואם יסתלק הדיין מפני שהוא טוען ברמאות, נמצא שהוא משתכר ברמאותו, שלא ימצא מי שישתדל בדין, וישאר הגזל בידו; אלא מה יעשו הדיינים, יחקרו וידרשו בכל מיני חקירות ודרישות להוציא הדין לאמתו.

ב. האם גישתו העקרונית של הרא"ש תואמת את מסורת השיפוט הספרדית בעניין או שמא את מסורת השיפוט האשכנזית?

2. שתי תשובות הפוסקים (15 נק', עד חצי עמוד)

לפניכם ציטוטים מתוך שתי תשובות של הפוסקים. באלו נושאים הן עוסקות? עמדו על הסתירה, לכאורה, בין המגמות העולות מתוכן? כיצד לדעתכם ניתן ליישבה?

ר' יעקב רישר (מרכז אירופה, המאות הי"ז-י"ח), שו"ת שבנות יעקב, חלק א, סימן קמה:

שאלה: אחד תובע לחברו שנתן לו שכר עשרה זהובים להעיד לו עדות שקר, ולא העיד לו אותו עדות, בכך יחזיר לו העשרה זהובים. והלה כופר בכל. אי [=אם] יכול להשביע על זה או לא?

תשובה: ... כללא דמילתא [=כלל הדבר] בנדון דידן, אין בידינו לקונסו כלל אף שעשה עבירה, כי אין לנו לדמות גזרות וקנסות חכמים זו לזו רק היכא [=היכן] דמצינו דקנסו חכמים בפירוש... אם לא דאיכא [=שיש] מיגדר מילתא [=הצבת גדר] בדבר, וכהאי [=וכמו] דבייתוסים דראש השנה, אז ביד בית דין רשות לקנסו לפי ראות עיניהם, והכל לשם שמים. והיכא דליכא מגדר מילתא [=והיכן שאין הצבת גדר], כנראה בנדון שלפנינו, מחויב העד להחזיר ולשלם המעות, ואם כופר בכל צריך לישבע.

רבי אשר בן יחיאל (1250, אשכנז – 1327, ספרד), שו"ת הראש, כלל עח, סימן א:

וששאלת: ראובן שהיה חייב מלוה על פה לשמעון, ונתן כל אשר לו ללוי להפקיע חוב שמעון.

[תשובה:]: ...מכל הלין חזינן [=מכל אלו רואים אנו], שכל המכוין להערים, חכמי הגמרא עמדו כנגדו לבטל ערמתו. ונדון דבר מדבר ונלמוד דבר מדבר, כי חכמי התלמוד לא הספיקו לכתוב כל העתידות לבא...

ואתה ותורתך שלום, כנפש אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

מבוא למשפט עברי

מועד ב' – תשס"ז

כ"ו אלול תשס"ז – 9.09.07

הנחיות:

1. משך הבחינה – 3 שעות.
2. מומלץ לעבור בתחילה על המבחן כולו ולקבוע לעצמכם חלוקת זמן לכל שאלה.
3. נא לכתוב בקיצור ולעניין.
4. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה.
5. בכל שאלה מופיע מספר השורות המקסימאלי לתשובה. אין לעבור היקף זה.
6. נא לכתוב בכתב קריא וברור ולהשאיר שוליים ריקים.
7. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

בהצלחה רבה

חלק א (35 נקודות)

1. בד"נ 20/82 **אדרס נ' הרלו** נידון מעמדה של הפרת חוזה, הנחשבת יעילה מבחינה כלכלית. המוכר הצליח למכור את הנכס לגורם שלישי במחיר גבוה יותר מזה שהצד שכנגד (הקונה) התחייב לשלם. פסק הדין עסק בשאלת גובה הפיצויים במקרה זה, האם המוכר יחויב לפצות את הקונה במחיר הגבוה ששילם לו הגורם השלישי או שמא רק במחיר הנמוך לפי מה שסוכם מלכתחילה בחוזה. בהקשר זה אמר השופט ברק:

טיעונם [של תומכי הגישה הכלכלית למשפט] הוא, כי הכרה בזכות הנפגע לקבלת טובת ההנאה תנציח מצב של חוסר יעילות כלכלית, שכן לעתים היעילות הכלכלית מצדיקה הפרת חוזה. טול חוזה מכר, שבו טובת ההנאה שלה יזכה המוכר מהפרתו עולה על הפיצוי שלו יזכה הקונה בשל הפרתו של המוכר. בנסיבות אלה, ראוי הוא, לטענתם של בעלי האסכולה הכלכלית, מבחינת היעילות הכלכלית, להפר את החוזה, שכן מצבם של כל הצדדים ייטב כתוצאה מההפרה, והרווחה החברתית תגדל. לעומת זאת, הכרה בזכותו של הקונה לקבל את טובת ההנאה שבה זכה המוכר, תמנע את ההפרה, ובכך תפגע ביעילות הכלכלית ובמטרה של השגת מקסימום רווחה... גישה זו אינה מקובלת עלי... נראה לי, כי הגישה הכלכלית אינה נותנת די משקל לשיקולים שלא ניתן ליתן להם משקל כלכלי. דיני החוזים לא באו אך להגביר את היעילות הכלכלית. הם באו לאפשר חיי חברה תקינים. חוזה יש לקיים - ולא רק לשלם פיצוי בגין הפרתו - כי בכך מעודדים בני אדם לקיים הבטחותיהם. קיום הבטחות עומד ביסוד חיינו, כחברה וכעם.

א. אלו קטגוריות משפטיות מיוחד המשפט העברי לשם שיקולי יעילות כלכלית? (2 שורות).

ב. לאור היכרותכם את הבדלי המשפט העברי והמשפט הישראלי בסוגיית 'תקנת השוק', איזו שיטת משפט מעניקה משקל רב יותר לשיקולי יעילות על חשבון שיקולי צדק? הסבירו. (6 שורות).

ג. אם נקיש מסוגיית תקנת השוק לבעיית ההפרה היעילה, ונראה בעמדת ברק כמי שמאפינת את עמדת המשפט הישראלי, מה צפויה להיות עמדת המשפט העברי בבעיית ההפרה היעילה? הסבירו. (5 שורות).

2. חוק לא תעמוד על דם רעך תשנ"ח - 1998, אשר נחקק בהשראת פסוק מספר ויקרא, נחשב מבחינה מסוימת לאחד משיאי ההצלחה של קליטת נורמות ומוסדות מן המשפט העברי בחקיקה הישראלית. מבקרים טענו, כי אם נבדוק את כמות הפעמים שבהם בתי המשפט הפעילו חוק זה נגלה כי למעשה החוק אינו מיושם, דבר המעיד על היותו מס שפתיים גרידא ותו לא, בבחינת אות מתה בחקיקה.

א. נסו להגן על חשיבות קליטתו של חוק זה מן המשפט העברי לאור דברי החזון איש אודות אופן תפקודו של המשפט הפלילי העברי. בתשובתכם הסבירו את ההקשר הקונסטטואלי שבו אמר החזון איש את דבריו. (8 שורות)

ר' אברהם ישעיהו קרליץ (החזון איש, פאר הדור, חלק ג', עמ' קל"ט):

בעסוק הנער בעונשי העוול יוטע בלבו תועבת העוול והחוב להתרחק ממנו באופן קל ובדרך אגב בקנין חזק...

ועל פי זה, עיקר שימת העונשין יעשו את פרי פעולתם לנקיון המדות...

ומצינו שיותר יעשה החוק את פעולתו המוסרית מאשר יעשה את פעולתו הממשית...

ב. האם דברי החזון הולמים יותר את גישתו של ביאליק במסתו 'הלכה ואגדה' או את גישת לייבוביץ' במסתו 'מצוות מעשיות'? הסבירו. (5 שורות)

ג. מה, לפי זה, עשויה להיות אבן הבוחן להצלחתו של חוק לא תעמוד על דם רעך? (10 שורות)

חלק ב (35 נקודות)

3. עקרונות מטא-הלכתיים, אגדה וערכים (כדוגמת צלם אלוהים וכבוד הבריות) – ביטויים בפסיקת ההלכה והיקף השימוש שנעשה בהם: הסבר והדגם כל אחד ממושגים אלה. (20 נקודות, שלושת רבעי עמוד).

4. כיצד עמד האיסור התלמודי של פנייה לערכאות במבחן המציאות בספרד ובאשכנז. דון בדבריך בין היתר בעולם הערכים ודרכי הפרשנות של חכמי ההלכה בכל הנוגע לאיסור זה 15 נקודות, שלושת רבעי עמוד).

חלק ג (30 נקודות)

5. אלה העובדות הרלוונטיות (בשינויים קלים) מתוך ה"פ (ת"א) 1429/05 **שירותי חשמל ואלקטרוניקה אויס בע"מ נ' בדש** :

חברת 'אויס' עסקה במתן שירותי אחזקה ותיקונים למוצרי חשמל המשווקים על ידי AEG בישראל. מספרי טלפון שלה, באזור התעשייה ברעננה, הופיעו על תעודות האחריות שצורפו למוצרי AEG. לימים, רכשה חברת 'תדיראן' את חברת אויס, וזו העתיקה את משרדה מרעננה למשרדה של תדיראן, והמשיכה לפעול משם. בעקבות זאת, לא היה לה עוד צורך במספרי הטלפון ששימשו אותה ברעננה. במשך ששת החודשים הראשונים לאחר המעבר, נותרו הקווים פעילים, ומענה קולי הפנה את המתקשר למוקד השירות של תדיראן. לאחר מכן פסקה אויס לחלוטין את השימוש במספרים אלה, והם חזרו למאגר המספרים הפנויים של חברת בזק.

אדון בדש, שהתמחה במתן שירותי אחזקה ותיקון למוצרי חשמל ביתיים, ביקש להקים עסק באותו תחום. כשנודע לו על קווי הטלפון שהתפנו, התקשר עם חברת בזק בהסכם לפיו הוקצו קווי הטלפון שהיו בשימוש אויס לשימוש שלו בשירות 'עקוב אחרי', באופן שכל המתקשר לקווי הטלפון, מתוך כוונה לקבל שירות מאויס, מגיע לקו הטלפון בעסק של בדש. נציגיו השיבו לכל מתקשר כי חברת אויס איננה קיימת עוד ועסקו של אדון בדש הוא שלקח את קווי הטלפון לאחר שאויס נסגרה.

חברת אויס עתרה לבית המשפט בבקשה ליתן צו האוסר על בדש לעשות שימוש בקווי הטלפון, או להכביד בכל דרך אחרת על לקוחות את ההתקשרות עם חברת אויס. היא הסתמכה, בין היתר, על סעיף 3 לחוק עוולות מסחריות, הקובע:

לא ימנע ולא יכביר עוסק, באופן לא הוגן, על גישה של לקוחות, עובדים או סוכנים אל העסק, הנכס או השירות של עוסק אחר.

הואיל והוראת חוק זו - 'באופן לא הוגן' - עמומה, החליט בית המשפט לפרשה על פי המשפט העברי.

א. בדש, שעסקו נמצא בחולון, טען כי אין עדיפות לאויס על פניו, הואיל ולקוחות מתקשרים מכל רחבי הארץ: "אני אינני בן עיר אחרת ביחס לאויס". הסבירו את טענתו. על מה היא מתבססת? האם הצדק עימו? (5 שורות; 5 נקודות).

ב. בדש טען כי אין הוא מפריע כלל לאויס: "מי שרוצה את אויס ימצא בקלות את הדרך להגיע אליהם" (למשל, באמצעות שירות 144), ולכן אין ליתן נגדו את הצו המבוקש. האם הצדק עימו? בססו תשובתכם על המקורות שנלמדו (5 שורות; 5 נקודות).

ג. בדש טוען כי מתן הצו המבוקש על ידי אויס יפגע ביעילות, בתחרות החופשית ובצרכנים. "אני מנצל את ההזדמנות כדי לחסוך באמצעי פרסום, ובכך אני יכול גם להזיל את המחירים", טען. על פי הידוע לכם על מעמד שיקולי היעילות במסגרת כללי תחרות כניסה לענף, האם הם יתמכו בעמדתו של בדש או של חברת אויס? (אין צורך לדון במקורות שנלמדו במסגרת תרגיל ההגשה) (4 שורות; 5 נקודות).

ד. אויס טוענת כי היחס בינה לבין הלקוחות המתקשרים דומה לעניין עני המהפך בחררה. הסבירו את טענתה. מה יטען בדש כנגד טענה זו? בתשובתכם התייחסו בקצרה להיבטים אלה: 1. סוג הלקוחות. 2. השלב בו נמצאת העסקה (6 שורות; 5 נקודות).

6. קראו את השאלה הבאה שנשאל הרדב"ז. האם לדעתכם ראוי במקרה זה להתיר את הגירושין המלאכותיים? מהי דעתו של הרדב"ז? במה שונה מקרה זה מן החוזים המלאכותיים שנעשו כדי לפגוע באינטרס של הערב? (7 שורות; 10 נקודות).

רבי דוד בן שלמה אבן זמרא (1479, ספרד – 1573, צפת), שו"ת הרדב"ז, חלק ד, סימן רנד:

שאלה: שאלת על ראובן, שקבל עליו לזון את בת אשתו... על שולחנו עד שתינשא הבת כל עוד שהוא נשוי עם אמה, ולהשיא אותה מנכסיו לפי כבודו. ועתה בא לבית-דין עם אשתו לבטל תנאי זה. ואמרו לו בית-דין שאין האם יכולה להפקיע זכות הבת. ומפני זה רוצה לגרשה ולהחזירה [לביתו] סתם כדי לבטל תנאי זה. [ה]אם יועילו גירושין כאלו לבטל את התנאי?

2107

4/5/06 #626

אדר התשס"ו

מרץ 2006

N

האוניברסיטה העברית

הפקולטה למשפטים

מבחן בקיאות - מבוא למשפט עברי

מועד מיוחד

הוראות:

אין להכניס לבחינה כל חומר לימודי.

יש לענות על כל השאלות.

אם אין הוראה אחרת - יש לסמן רק תשובה אחת, הנבונה ביותר.

שימו לב שישנן שאלות בהן מתבקשת יותר מתשובה אחת. רק תשובה נכונה לחלוטין תזכה בניקוד.

ערך כל תשובה – 5 נקודות.

משך המבחן - שעה ומחצה.

בהצלחה

1. מדרש יוצר ומדרש מקיים (בחרו בתשובה שאינה נכונה):

- א. בדרך המדרש היוצר קבעו חכמי ההלכה הלכות חדשות על סמך עיון וחקר פסוקי התורה.
- ב. במדרש היוצר הקשר בין הדרשה למילות הפסוק הינו, בדרך כלל, קשר מוצק וממשי יותר מאשר במדרש המקיים.
- ג. מהותו של המדרש המקיים הינה הסמכה של הלכה ידועה, שנוצרה על ידי מנהג או תקנה, על פסוק מן התורה.
- ד. בתקופה הקדומה יותר המדרש היה כולו מדרש מקיים, ובתקופות מאוחרות יותר עיקר תפקידו היה מדרש יוצר.

2. התקנת תקנות :

- א. הינה דרך לבטל חוקים מן התורה.
- ב. הינה דרך להוסיף חוקים נוספים שיהיו במעמד של חוקי התורה.
- ג. הינה דרך להוסיף חוקים נוספים שיהיו במעמד של דין "מדרבנן".
- ד. הינה דרך חלופית לפרשנות דברי התורה.

3. סמכויות התקנת תקנות על ידי חכמים : איזה מן המשפטים הבאים איננו נכון :

- א. חקיקה הנעשית על ידי חכמי ההלכה מחייבת את הציבור כולו, בעוד חקיקה הנעשית על ידי בני העיר מיועדת לאותה העיר בלבד.
- ב. חשיבותה של פעילות החקיקה של הקהל גברה מן המאה העשירית ואילך, שכן אז חדלה להתקיים סמכות מרכזית אחת.
- ג. עם תחילת תקופת האמנסיפציה במאה ה-18 נחלשה מאד תופעת החקיקה במשפט העברי.
- ד. החקיקה שנעשתה על ידי הרבנות הראשית בתחילת המאה העשרים הקיפה את כל תחומי המשפט.
- ה. תשובות א' ו - ב' נכונות.
- ו. תשובות ב' ו - ג' נכונות.

4. השפעתו של הציבור על מעשי החקיקה של חכמים באה לידי ביטוי ב : (בחרו שתי תשובות נכונות) :

- א. חובה המוטלת על חכמים להיוועץ עם הקהל בטרם התקנת התקנות.
- ב. חובה המוטלת על חכמים לבדוק, לפני החקיקה, שאכן צפוי שרוב הציבור יכול לעמוד במעשה החקיקה.
- ג. בכוחו של הציבור לחוקק חקיקה הפוכה לחקיקת חכמי ההלכה ובכך לבטל את מעשה החקיקה של חכמים.
- ד. בכך שאם לאחר מעשה החקיקה מתברר כי רוב הציבור אינם מקבלים למעשה את מעשה החקיקה - בטל מעשה החקיקה.
- ה. בחוסר כל השפעה על מעשי חקיקה שעושים חכמים, מעמדו של הציבור בקשר למעשי החקיקה מסתכם בחובת ציות.

5. הכלל "הפקר בית דין הפקר" היווה מקור רב עוצמה לסמכותם של חכמי ההלכה משום ש (בחרו בתשובה הנכונה ביותר):
- א. באמצעותו יכלו לתקן תקנות שיש בהן נטילת ממון מבעליו החוקיים על פי דין התורה.
 - ב. תפקידו העיקרי היה לאפשר לתקן תקנות הנוגעות לחובת תום הלב של צדדים למשא ומתן.
 - ג. מכוחו נקבע כי בבית דין יוכל לכהן רק מי שמפקיר ומוותר על זכויותיו הממוניות.
 - ד. לכל הדעות, מכוחו נקבעה תקנת פרוזבול, אשר אפשרה מתן אשראי לנוקמים גם לקראת שנת השמיטה.
 - ה. מכוחו נקבע כי במקרים שכיחים של סירוב הבעל לתת גט ניתן להפקיע קידושין ולהתיר אשת איש.

6. דיני המיסים בקהילות ישראל מן המאה העשירית ואילך התבססו, בעיקר, על:
- (בחרו בתשובה הנכונה ביותר)
- א. דיני השותפים במשפט העברי.
 - ב. דיני המיסים שבתקופת התלמוד.
 - ג. רצונם הטוב של בני הקהילה ותחושת המחויבות ההדדית.
 - ד. שימוש בתקנות הקהל ובמנהג.

7. ההבדל, בהגדרה, בין תקנה לבין מנהג (התשובה הנכונה ביותר):
- א. מנהג הוא תת קבוצה בתוך הז'אנר של התקנות.
 - ב. מנהג מחייב רק את מי שנוהג בו; תקנה רק את מי שקיבל אותה עליו.
 - ג. תקנה נועדה לפתור בעיות חדשות שהתעוררו; למנהג אין יכולת לפתור בעיות כאלה.
 - ד. חקיקת התקנות היא פעולה גלויה ומוכוונת; המנהג פועל ללא הכוונה אלא נוצר מכוח התנהגותו של הציבור.

8. חשיבותו של תרגום השבעים נובעת:

- א. מכך שהוא תרגום מילולי, המוסר במדויק את המשמעות שרווחה בתקופת עריכת התרגום.
- ב. מכך שאינו תרגום מילולי, והוא מוסר את המשמעות העניינית שרווחה בתקופת עריכת התרגום.
- ג. מכך שהוא מכיל גרסאות רבות (כשבעים גרסאות) המאפשרות הצלבת התרגומים השונים ועמידה על השווה והשונה ביניהם.
- ד. מכך שהוא מקור יחיד מתקופתו, המשקף נאמנה את המוסדות המשפטיים שהיו רווחים בסוף ימי הבית שני (המאה הראשונה לספירה).

9. ההבדל בין קבצי מדרשי ההלכה לבין המשנה:

- א. קבצי מדרשי ההלכה מאורגנים בדרך כלל לפי נושאים מהותיים, בעוד המשנה בנויה סביב פרשיות התורה.
- ב. קבצי מדרשי ההלכה מכילים פעמים מעטות פסוקים מן התורה, בעוד המשנה אינה מציינת פסוקים מן התורה כלל ועיקר (למעט שני מקרים חריגים).
- ג. קבצי מדרשי ההלכה מעוצבים סביב פרשיות התורה, בעוד המשנה בדרך כלל אינה משלבת את פסוקי התורה.
- ד. קבצי מדרשי ההלכה מאוחרים בזמנם ובחשיבותם ביחס למשנה.

10. בעיית היסוד של הקודיפיקציה במשפט העברי הייתה:

- א. במישור הנורמטיבי: התמודדות עם הצורך בחידוש פני ההלכה לאור הנסיבות המשתנות, תוך התחשבות באופיו השמרני של המשפט העברי.
- ב. במישור הלשוני: התמודדות עם פער הלשוני (עברית/ארמית/לדינו/יידיש), וזאת בשל ריבוי הארצות בהן חיו חכמי המשפט העברי.
- ג. במישור הספרותי: התמודדות עם הפער בין מסירת הכרעת ההלכה לבין מסירת מקורותיה, וזאת בשל הדגש שנותן המשפט העברי למסורותיו ולמקורותיו.
- ד. במישור הסוציולוגי: התמודדות עם חוסר הכרה במנהיגותם של הקודיפיקטורים הגדולים, וזאת בשל נטייתו של המשפט העברי לדבוק אך ורק בחכמי הלכה הקהילתיים.
- ה. במישור הדתי: התמודדות עם הפער שבין המצוות הדתיות לבין הכללים המשפטיים, וזאת בשל אופיו הייחודי של המשפט העברי כמערכת דתית וכמערכת משפטית גם יחד.

11. כקודיפיקטור הגדול של ההלכה:

- א. הקפיד הרמב"ם לשלב בתוך הלכותיו נימוקים מוסריים ורעיונות השקפתיים, דבר האופייני לקודקסים מוכרים אחרים.
- ב. הקפיד הרמב"ם שלא לשלב בתוך הלכותיו נימוקים מוסריים ורעיונות השקפתיים, דבר האופייני לקודקסים מוכרים אחרים.
- ג. הקפיד הרמב"ם לשלב בתוך הלכותיו נימוקים מוסריים ורעיונות השקפתיים, דבר שאינו אופייני לקודקסים מוכרים אחרים.
- ד. הקפיד הרמב"ם שלא לשלב בתוך הלכותיו נימוקים מוסריים ורעיונות השקפתיים, דבר שאינו אופייני לקודקסים מוכרים אחרים.

12. מדוע שמר הרמב"ם על דרך הניסוח הקזואיסטי?

- א. הוא לא חפץ בנטילת אחריות על העברת הלכות קזואיסטיות לניסוח נורמטיבי כללי.
- ב. הוא ביקש לשמר את הרציפות עם הספרות התלמודית שקדמה לו.
- ג. בשל יתרונה המשפטי של דרך הניסוח הקזואיסטית: גמישות רבה בפתרון בעיות חדשות על ידי דימוי מקרה למקרה.
- ד. תשובות ב ו ג נכונות.
- ה. תשובות א, ב ו ג נכונות.

13. הרמב"ם הציב בראש החלק המשפטי של משנה תורה את דיני הנזיקין, הגניבה וכו' ורק בסופו את דיני הרכב בתי המשפט ומערכת הדין, ואילו בעל הטורים נקט בדרך הפוכה. הסיבה לכך היא ש:

- א. הרמב"ם הושפע מן הסדר המצוי במסכתות שבתלמוד, ואילו בעל הטורים ביקש לקבוע את סדר הדברים לפי הגיונם הפנימי.
- ב. הרמב"ם הושפע מן הסדר המצוי בקודקסים המקובלים בארצות האיסלאם, בעוד בעל הטורים הושפע מן הסדר המצוי בקודקסים המקובלים בארצות הנצרות.
- ג. הרמב"ם פיתח בעיקר את הדין המהותי במשפט העברי, בעוד בעל הטורים פיתח בעיקר את כללי הפרוצדורה.
- ד. התיאור בשאלה מוטעה ומטעה. הטור אימץ באופן גורף את סדר ההלכות כפי שארגנו הרמב"ם.

14. "חושן משפט" הוא:

- א. החושן שהיה מונח על ליבו של הכהן הגדול בבית המקדש.
- ב. חותמו של ראש הסנהדרין הגדולה, שהעניק תוקף לפסקי הדין שניתנו.
- ג. שמו של החלק בחיבור ארבעת הטורים שהוקדש לענייני המשפט.
- ד. תוארו של אב בית הדין בקהילה היהודית בארצות האיסלאם בימי הביניים.

15. סמנו את המשפט הנכון ביותר :

- א. אמוראי בבל לא הכירו את המשנה הארץ ישראלית ופירשו את משנת רבי נתן.
- ב. אמוראי בבל עסקו בצמצום ההלכה שבמשנה אך לא בהרחבתה עקב חוסר סמכות.
- ג. הנוסח המקובל והנפוץ של משנת ר' יהודה הנשיא לא הצריך הגהה ע"י האמוראים.
- ד. במקרה של סתירה בין ברייתא למשנה, לא בכל מקרה נדחית הברייתא מפני המשנה.

16. הביטוי "יפתח בדורו כשמואל בדורו" (ראש השנה, כה ע"ב) בא לציין כי :

- א. סמכות הפסיקה הועברה מן הנביאים אל השופטים.
- ב. סמכות הפסיקה נתונה בידי חכמי כל דור ודור.
- ג. סמכות הפסיקה נסמכת על "פתיחתא" ועל "שאלה".
- ד. סמכות הפסיקה התמסדה בתקופת השופטים.

17. "ונמצא המשיב נעשה כעורכי הדיינין" – נימוק זה גרם לחכמי ההלכה (שני משפטים

נכונים) :

- א. להימנע בדרך כלל מלכתוב ספרי הלכות ופסקים שעלולים להגביל את שיקול הדעת של המשיב.
- ב. להימנע בדרך כלל מלענות לשאלות שלא הופנו אליהם על ידי כל הצדדים למשפט.
- ג. להימנע בדרך כלל מלענות לשאלות שהופנו אליהם על ידי הדיינים ללא ידיעתם של הצדדים.
- ד. להימנע בדרך כלל מלהעלות טיעונים משפטיים שלא העלו בפניהם הצדדים ששלחו את השאלה.
- ה. להימנע בדרך כלל מלכתוב את דעתם בתשובה, ולהעדיף הצגה ניטרלית של המצב המשפטי.

18. השימוש בתשובה "מן השמים" לצורך פסיקת הלכה, לדעת חלק מן החוקרים :

- א. הוזכר ע"י חכמי הלכה כמקור האמיתי לפסיקת ההלכה שלהם.
- ב. הוזכר ע"י חכמי הלכה רק ב"שו"ת מן השמים" ובשאלת חלום.
- ג. לא הוזכר ע"י חכמי הלכה לאחר "הלכה כבית הלל".
- ד. לא הוזכר ע"י חכמי הלכה לאחר "תנורו של עכנאי".

19. כיצד מתיישב קיומן של מצוות דרבנן עם האיסור "בל תוסיף"?

1. לדעת ר' יהודה הלוי הדבר איננו מתיישב ולחכמים אין סמכות להוסיף מצוות.
2. לדעת ר' יהודה הלוי האיסור "בל תוסיף" חל על הציבור ולא על חכמים.
3. לדעת הרמב"ם הדבר איננו מתיישב ולחכמים אין סמכות להוסיף מצוות.
4. לדעת ר' יהודה הלוי והרמב"ם האיסור "בל תוסיף" איננו חל על הציבור.

20. בעמ' 8 של הבחינה מצולם עמוד מן התלמוד הבבלי. 2 הקטעים המסומנים בדף הם :

- א. משנה וגמרא.
- ב. משנה ופירוש רש"י.
- ג. רש"י ומשנה תורה.
- ד. משנה וברייתא.

2107
126

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

מבוא למשפט עברי

מועד ב' – תשס"ה

ב' באלול תשס"ה – 6/9/05

הנחיות לנבחן:

1. משך הבחינה- 3 שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין.
3. שאלות 1 ו-2 הינן שאלות חובה. שאלות 3-5 הינן שאלות המתרגלים. יש לענות על השאלה המתייחסת למתרגל שלך בלבד.
4. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה.
5. בכל השאלות מופיע מס' השורות המקסימלי לתשובה. אין לעבור היקף זה.
6. נא לכתוב בכתב קריא וברור ולהשאיר שוליים ריקים.
7. אסור להשתמש בחומר כלשהוא לצורך הבחינה.

שאלה מס' 1- פרופ' ברכיהו ליפשיץ (35 נקודות, עד 3 עמודים)

ר' חיים בן בצלאל (אחיו של מהר"ל מפראג), 'ויכוח מים חיים':
"על כן מבקש הוראה אל יהא ליבו רק סמוך על דברי המחברים שבזמנו, אלא
ישתדל לקבל תועלת הספרים ההם שיהיו לו כמראה מקום, כי גם הוא עצמו גבר
בגברים... ואם חזרה ובאה הוראה זו מאתמול, וכך וכך היה דינה, יעשה בהוראה
השניה כמו שעשה בראשונה, להיות מתון בדבר, משום שבשינוי מעט מתהפך העניין.
גם דעתו של אדם אינה שווה עליו בכל עת... ואין בזה שום שינוי או חסרון כאילו
נעשית התורה כשתי תורות, חלילה. אדרבה – כך דרכה של תורה ואלו ואלו דברי
אלוקים חיים."

הסבירו את דברי המחבר תוך התייחסות אל הביטויים המצויים במקורות שנלמדו
והסוגיות שבהן הביטויים הללו נמצאים.

שאלה מס' 2 – פרופ' גדעון ליבזון (35 נקודות, עד 3 עמודים)

ענו על שלושת הסעיפים הבאים:

- א. השימוש בעקרונות מטא – הלכתיים בפסיקת ההלכה: הגדירו מהו עיקרון מטא הלכתי. דונו בשלושה מעקרונות אלה וחוו דעתכם בשאלת המצוי והרצוי לפי הספרות שנכתבה על נושא זה.
- ב. 'נבל ברשות התורה': מיהו חכם ההלכה שהשתמש בביטוי זה ועל איזה רקע נאמרו דבריו? האם היא השאירה עקבות בספרות ההלכתית שלאחריו? מהי עמדתו של הרמב"ם בנוגע לאותה שאלה?
- ג. עמדת הרמב"ם ב'איגרת השמד' שנויה במחלוקת בין החוקרים. הסבירו את עמדתו של הרמב"ם ותארו את הרקע שעליו נסבה מחלוקת בפרשנות דבריו. תמכו את דבריכם בפסיקות אחרות שיצאו מלפני הרמב"ם.

שאלה מס' 3- המתרגלת הילה בן אליהו (30 נקודות)

- א. (15 שורות) לפניכם ציטוט ממשנה מסכת אבות פרק ה', משנה י':
"ארבע מידות באדם: האומר שלי שלי ושליך שלך זו מידה בינונית ויש אומרים זו מידת סדום..."
עמדו על היחס המדויק שבין ציטוט זה לבין מאמרו של ח' דגן, "עשיית עושר ולא במשפט – בין יהדות לליברליזם".
- ב. (5 שורות) לפניכם קטע ממדרש תהילים עב.:
"...כיוון שאמר 'תנו לה את (הילד) [הילוד] החי והמת לא תמיתוהו' (מלכים א' ג' כז), יצתה בת קול ואמרה 'היא אמו'."
מהו השינוי שעורך המדרש בפסוק המקורי? איזו פרשנות חדשה לסיפור משפט שלמה הוא מאפשר? הסבירו.
- ג. (10 שורות) לפניכם ציטוט (שלא נלמד בכיתה) ממשנה תורה לרמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכה ו':
שני שטרות שזמנן ביום אחד והן כתובין על שדה אחת בין במכר בין במתנה, אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות – כל הקודם זכה, ואם אין דרך המקום לכתוב שעות – הרי הדבר מסור לדיינים, כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו - יעמידו.
לאיזו סוגיה תלמודית מכוון הרמב"ם? איזו פרשנות הוא נותן לה? איזו עמדה הוא נוקט במחלוקת הראשונים סביב סוגיה זו?

שאלה מס' 4 – המתרגל בני פורת (30 נקודות, עמוד וחצי)

יאיר ביקש להשתלב בשוק הנדל"ן, ולכן ניסה להתקבל כחבר הנהלה בחברת נכסים ובנין. יחד עמו התחרו על התפקיד כמה אנשים נוספים. ממקורות יודעי דבר נודע ליאיר, כי מועמדותו אכן נשקלת בחיוב, אולם תנאי הכרחי לקבלת התפקיד הוא הצגת ניסיון מוכח בתחום. יאיר קיבל את הידיעה בתסכול, שכן עד עתה הוא התעמק בצד התיאורטי של המקצוע, אך טרם התנסה בעסקאות נדל"ן משמעותיות.

שי ומתן, חבריו הטובים, ידעו על שאיפותיו של חברם ועל הקשיים בהם הוא נתקל והחליטו לסייע לו. לשם כך הם התקשרו בחוזה, על-פיו מתחייב שי למכור ליאיר את אחד הקניונים שברשותו תוך 14 יום, תמורת סכום של 42,000,000 ₪. בתמורה נתן מתן לשי מקדמה על סך 5,000,000 ₪. שי חתם על מסמך המאשר את קבלת הסכום. הם הניחו, כי עם פרסום הידיעה על חוזה רכישה כה מוצלח (שווי השוק של הקניון מוערך בסכום גבוה יותר של 55,000,000 ₪, כלומר מחיר העסקה נמוך בכ- 23% ממחיר השוק) יצליח יאיר לעמוד בתנאי הסף של החברה, ולקבל את התפקיד הנחשק. לשם כך הם הביאו את החוזה שכרתו לידיעת כתב גלובס לענייני נדל"ן, אשר מיהר לפרסם בעיתונו כתבה קצרה על החוזה שראה. לאחר שהתפרסמה הידיעה חוורו פניו של רפי, מועמד נוסף שהתחרה על התפקיד בו רצה יאיר, שכן הוא ידע כי כעת סלולה דרכו של יאיר לקבלת התפקיד.

דון בתביעות הבאות שהתעוררו בעקבות התרחישים הבאים:

- א. רפי מבקש לתבוע מבית המשפט את ביטול החוזה שכרתו שי ומתן. הוא פונה למשרדך ומבקש את עצתך. דון בעילות הרלוונטיות השונות על-פי כללי המשפט העברי.
- ב. לאחר שהתפרסמה הכתבה רצו שי ומתן לשמח את יאיר חברם ונסעו לביתו. לתדהמתם, נודע להם כי יאיר נפטר באותו יום באופן פתאומי. בתום ימי השבעה, כשראה אלעזר, בנו של יאיר ויורשו החוקי, את הכתבה האמורה בגלובס, הוא פנה לעורך דינו כדי שיסייע לו לאכוף את החוזה על שי ולהעביר את הקניון לבעלותו. שאלתו היא, האם עדיפה תביעה במסגרת המשפט הישראלי או שמא במסגרת המשפט העברי? נמק.
- ג. לבסוף, אשתו של אלעזר שכנעה אותו לוותר על העסקה (הם תמיד אימצו להם את הכלל: "איזהו עשיר? השמח בחלקו"). כששמע זאת מתן הוא החליט לא לתת להזדמנות לחמוק מידי, ותבע משי לקיים את החוזה כלפיו

כלומר שמתן יהיה הקונה). שי, כמובן, סירב וטען שמעולם לא היתה לו כוונה למכור את הקניון למתן. שי ומתן מעוניינים להביא את עניינם בפני ערכאה שיפוטית, אך מתלבטים האם יהיה זה בית משפט ישראלי או בית דין רבני (בסמכותו כבורר). פרוש את שיקולי כל אחד ואחד מהם בנקודה זו.

שאלה מס' 5 – המתרגל קובי שפירא (30 נקודות)

מוחמד היה תושב דהניה אשר פונה לאחרונה למרכז הארץ עם פינויו של גוש קטיף. באין לו מקום מגורים אחר ביקש מוחמד להצטרף לאחד מקיבוצי השומר הצעיר. מוחמד התוודע לאורחות החיים בקיבוץ ועקב כושר הסתגלותו המהיר, התערה בחברה הקיבוצית ואף נבחר להיות חבר בוועדת התרבות. במהלך עבודת הכנה לקראת אירועי חגי תשרי, נרקמו בין מוחמד לעלמה – בת להורים מייסדי הקיבוץ - קשרי אהבה והם אף עברו להתגורר יחד.

הוריה של עלמה הבהירו לה כי אם ברצונה למסד את היחסים עם מוחמד עליו להתגייר. עלמה ביקשה ממוחמד כי יפנה לבית הדין בבקשת גיור.

ענה/עני על השאלות הבאות:

- א. האם בית הדין יראה בחיוב את בקשת הגיור של מוחמד? (עד חצי עמוד, 8 נקודות)
- ב. האם לבית הדין תהא בעיה עם המניע שהביא את מוחמד להגיש בקשת גיור? (עד חצי עמוד, 7 נקודות)
- ג. בהנחה שמוחמד כבר נימול כמוסלמי מה יידרש ממנו לשם גיורו? (3 שורות, 5 נקודות)
- ד. בראות מוחמד כי בית הדין הרשמי מעכב את גיורו, השיג מוחמד שלושה אנשים יהודים דתיים והתגייר בפניהם. בהנחה כי מוחמד לא מקיים מצוות, האם יש תוקף לגיורו? (עד חצי עמוד, 10 נקודות)

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למשפטים

2107
626

מבוא למשפט עברי – שאלון בחינה
מועד א' – תשס"ה
י' בתמוז תשס"ה (17.7.05) – 10.00

הוראות לנבחן:

1. משך הבחינה – שלוש שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין בלבד.
3. שאלות 1+2 הינן שאלות חובה. שאלות 3-5 הינן שאלות המתרגלים – יש לענות על השאלה המתאימה למתרגל שלך בלבד.
4. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה.
5. בשאלות המתרגלים מופיע מספר השורות המקסימלי לתשובה. אין לעבור היקף זה.
6. נא לכתוב בכתב קריא וברור ולהשאיר שוליים.
6. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

שאלה מס' 1 (35 נקודות)

- קראו את שני הקטעים הבאים ועיינו בהם היטב.
ענו על השאלות הבאות:
- א. הבהירו מהי הסוגיה שבמסגרתה דנים הכותבים?
 - ב. מהו, לדעתכם, המקור לדברי הרמב"ם, וכיצד מתפרשים דברי המקור לאור דברי הרמב"ם בעניין פעולתה של רוח הקודש שם?
 - ג. מהן שתי דרכי הפעולה של 'רוח הקודש' לפי המקור השני? מה ביניהן?
 - ד. למה התכוון הרב משה סופר בהפנייתו לעניין עותניאל בן קנז? ציינו למקבילות והסבירו את היחס ביניהן.

רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה:

בעיון ובסברה ובהבנת המצוות – הנביא הוא כשאר החכמים, שאין להם נבואה. כשיסבור הנביא סברה, וגם מי שאינו נביא יסבור סברה, ויאמר הנביא כי הקב"ה אמר אלי שסברתי אמת – לא תשמע אליו... אחרי רבים להטות והלכה כדברי אלף ואחד חכמים, ולא כדברי אלף הנביאים הנכבדים.

ר' משה סופר, שו"ת חתם סופר, חלק א', אורח חיים, סימן רח:

ומה שכתב הראב"ד בהלי' לולב 'כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו', וכיוצא בזה, אינו רוצים לומר 'רוח הקודש' כמו שהיה לדניאל וחבריו, אלא רוח ה' על העוסקים בתורתו לשמה, אשר זוכים לכוון לאמת, אפילו אם לפי טבע חכמתם, ושכלם לא ישיגו ידיהם חכמה כזאת. מכל מקום, הקב"ה בחסדו נותן חכמה לחכם בשעה מסוימת. וכך זכה עותניאל בן קנז לכוון לאמת על ידי פלפול [וקל וחומר וגזרה שווה], מה שלא יכול היה להשיג לפי טבע חכמתו.

שאלה מס' 2 (35 נקודות)

ענו על שלוש השאלות הבאות:

1. 'צלם אלוקים' ו'כבוד לבריות' כערכים המשפיעים על ההלכה בכלל והפסיקה ההלכתית בפרט: תאר והסבר. תן שתי דוגמאות כיצד באו ערכים אלה לידי ביטוי בפסיקה הישראלית.
2. דון ב'מצוות דינין' – מקורה, ייחודה והמחלוקת בספרות הרבנית בנוגע אליה. הסבר כיצד משתקפים דרכה תפיסות היסוד של ההלכה.
3. דון בהשקפות השונות שיכולות להיות לעמדות אלה על אימוץ ההלכה במדינת ישראל.

המתרגלת הילה בן אליהו :

שאלה מס' 3 (30 נקודות) – היקף התשובה נתון בכל סעיף לחוד. נא לא לחרוג!

א. (20 שורות) לפניכם שני ציטוטים מספרו של א' ברק, שיקול דעת שיפוטי (תל-אביב, תשמ"ז).

לאילו מן הסוגיות הנלמדות מתקשר כל ציטוט? הבהירו את הסוגיה והסבירו את הקשר.

1. "שיקול הדעת הראשון עניינו ההכרעה בעובדות... לעיתים קרובות נורמה

משפטית_מעניקה לשופט את הכוח לבחור בין קווי פעולה שונים הקבועים

במסגרתה... שיקול הדעת השלישי עניינו בחירה בין חלופות שונות באשר לנורמה

עצמה..."

2. "מהו איפוא, המבחן לחוקיותה של אפשרות?... אני מציע להיזקק לאמת מידה

זו של "משפטנים בני דעת" או "הקהילה המשפטית" כאמת מידה לבחינת

חוקיותה של אפשרות... בין שני הקצוות הקיצוניים מצויים מספר מצבים בהם

"הקהילה המשפטית" עצמה נחלקת בדעותיה... באשר למצבים אלה, ההכרעה

השיפוטית עצמה היא שתקבע את חוקיותה של האפשרות..."

ב. (5 שורות) בסוגיית "זה נהנה וזה לא חסר" ביקש אחד האמוראים להביא את ההוכחה

הבאה לכך ש"זה נהנה וזה אל חסר" חייב: ההוכחה: ישנו מקור תנאי האומר כי אם לוי

שכר דירה מראובן, והסתבר בסוף השנה שהדירה של שמעון – לוי משלם את שכר הדירה לשמעון.

הסבירו את ההוכחה. נסו לדחות אותה באותה שיטה בה נדחו הוכחות דומות בדיון התלמודי.

ג. (3 שורות) סעיף 70 (א) לחוק ההוצאה לפועל קובע כך: "נתברר לראש ההוצאה לפועל כי...אין דרך אחרת לאלץ את החייב לבצע את פסק הדין, רשאי הוא לתת צו מאסר נגדו לתקופה שלא תעלה על 21 יום".

בבג"צ פרח מביע השופט אלון את עמדתו ביחס לפרשנות סעיף זה. שקפו את עמדתו של השופט אלון בעזרת שכתוב הסעיף על ידי "מדרש הלכה", כדוגמת מדרשי ההלכה שנלמדו בתרגיל.

המתרגל יעקב שפירא:

שאלה מס' 4 (30 נקודות)

א. תאוותני חפץ לצבור הון ולשם כך גמלה בליבו החלטה למכור כדורי אקסטזי. הוא פנה אל תמימי אשר התכוון לנסוע לדרום אמריקה וביקשו כי בדרכו חזרה ארצה ייקח עימו מזוודה אשר תימסר לו בשדה התעופה בחו"ל. תמימי עשה כן ובהגיעו ארצה, לפי מצוות תאוותני הוא מסר את המזוודה לזבולוני. לפי הוראת תאוותני, קיבל זבולוני את המזוודה ומכר את הכדורים לנערים אשר הגיעו לפסטיבל באילת. לאחר חקירה מסועפת הצליחה המשטרה לעלות על הפרשה. תאוותני, תמימי וזבולוני נעצרו.

השיבו לפי כללי ועקרונות המשפט העברי:

1. מי אחראי למכירת כדורי אקסטזי לנערים. התייחסו גם לאחריות עקיפה (12 נקודות, עד שלושת רבעי עמוד).

2. האם תשובתכם תשתנה נוכח מערכת כפיפות מסוימת בין זבולוני לבין תאוותני? הסבירו (4 נקודות, עד רבע עמוד).

ב. הסתבר כי עלילות תאוותני לא התמצו בייבוא כדורי אקסטזי. תאוותני, אשר הוכרז כפושט רגל, החליט להקים חברה אשר תשמש כחברת קש להסתרת רכוש. הוא פנה אל תבוסתני, וביקשו תמורת שוחד לפנות אל רשם החברות ולרשום את החברה בשם "יושר בע"מ". תבוסתני עשה כן. לאחר זמן חוקר רשם החברות גילה את מטרתה האמיתית של החברה.

השיבו לפי המשפט העברי:

1. מה מעמדה של החברה (8 נקודות, עד תצי עמוד).

2. האם תשובתכם תשתנה לו תבוסתני לא היה יודע את המטרה האמיתית של הקמת החברה והיה סבור שמדובר בחברה כשרה לכל דבר ועניין (6 נקודות, עד חצי עמוד).

המתרגל בני פורת:

שאלה מס' 5 (30 נקודות)

1. איילת, תושבת רמת הגולן, הזמינה כמה מכרים לביתה, למכירת מספר פוחלצים מן האוסף הרב שהיא מחזיקה (זאת למרות שהוזהרה על ידי ידידה המשפטן, כי החוק אוסר פחלוצ' בע"ח וסחר בהם). אודי, אחד מן המוזמנים, התרשם מאוד מפוחלץ של נשר וביקש לרכשו. הוא קבל בפני איילת על המחיר המוגזם שביקשה – 7000 ₪, אך זו השיבה כי אכן מדובר במחיר גבוה, ויתכן שניתן להשיג פוחלץ דומה במחיר נמוך יותר, אולם היא עומדת על מחיר זה. אודי לבסוף הסכים והעסקה התבצעה. כשהגיע לביתו טלפן אודי למכר, שאמר לו כי ניתן להשיג בדרום הארץ פוחלץ דומה במחיר הנע בין 5500 ₪ ל-6500 ₪. לאחר כשבועיים של לבטים פנה אודי לאיילת ודרש ממנה החזר של 1000 ₪ ולחלופין את בטול העסקה, ואף איים בתביעה משפטית, אם לא תסכים לדרישתו. איילת צחקה וענתה: 'נראה מה יאמר השופט על עסקה פלילית שכזו, עברין קטן'.

תביעה זו מעלה כמה סוגיות משפטיות ותת-סוגיות משפטיות מנקודת מבטו של המשפט העברי. דון בקצרה בחמש מהן (לכל סוגיה מוקצות ארבע שורות).

2. להלן דברי התלמוד ופסיקת ההלכה בעקבותיו (כפי שניסחה הרמב"ם). לאיזו מבין שתי דעות האמוראים קרובה יותר פסיקת ההלכה הסופית? מהי מתכונת האיזון שהתקבלה בין האופי הקוגנטי של דין אונאה לבין אופיו הדיספוזיטיבי? (10 שורות).

תלמוד בבלי, בבא מציעא נא ע"א:

האומר לחבירו: "על מנת שאין לך עלי אונאה" – רב אמר: יש לו עליו אונאה, ושמואל אמר: אין לו עליו אונאה.

רמב"ם, הלכות מכירה, פרק יג:

ג. האומר לחבירו: "על מנת שאין לך עלי אונאה" – יש לו עליו הונאה. במה דברים אמורים? בסתם, שאין יודע כמה הונאה יש בו כדי שימחול... אבל במפרש – אין לו הונאה, שכל תנאי שבמימון קיים.

ד. כיצד? מוכר שאמר ללוקח: "חפץ זה שאני נותן במאתיים יודע אני שאינו שווה אלא מנה, על מנת שאין לו הונאה אני מוכר לך" – אין לו עליו הונאה. וכן לוקח שאמר למוכר: "חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יודע אני ששווה מאתיים, על מנת שאין לך עלי הונאה אני לוקח ממך" – אין לו עליו הונאה.

שבט התשס"ו
פברואר 2006

832

האוניברסיטה העברית
הפקולטה למשפטים

מבחן בקיאות - מבוא למשפט עברי

הוראות:

1. אין להכניס לבחינה כל חומר לימודי.
2. יש לענות על כל השאלות.
3. אם אין הוראה אחרת - יש לסמן רק תשובה אחת, **הנכונה ביותר**.
4. שימו לב שישנן שאלות בהן מתבקשת **יותר מתשובה אחת**. רק תשובה נכונה לחלוטין תזכה בניקוד.
5. ערך כל תשובה – 5 נקודות.
6. משך המבחן - שעה ומחצה.

בהצלחה

1. "הנורמה הבסיסית" של המשפט העברי היא:
 - א. סמכותם של חכמי התורה שבכל דור.
 - ב. דברים שנמסרו בהתגלות לנביאים.
 - ג. התורה שבכתב שנמסרה למשה בסיני.
 - ד. הסמכות הבלתי מעורערת של המשנה.
2. כאשר כתוב במפורש, כי הלימוד במדרש מסויים הינו "אסמכתא", משמעות הדבר היא כי:
 - א. חכמים ידעו בוודאות כי לימוד זה הינו מדרש יוצר ולא מדרש מקיים.
 - ב. חכמים ידעו בוודאות כי לימוד זה הינו מדרש מקיים ולא מדרש יוצר.
 - ג. חכמים לא ידעו מהו מקורו של המדרש והשאירו את הדבר בספק.
 - ד. חכמים ידעו בוודאות כי לא ניתן להסתמך על מדרש זה להלכה.

3. מן הפסוק בספר דברים, האומר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", למדו חכמים על:

- א. סמכותם של חכמים לדרוש את התורה.
- ב. סמכותם של חכמים לתקן תקנות.
- ג. חובת כיבוד חכמים.
- ד. חובת כיבוד הורים ומורים.
- ה. תשובות א ו- ב נכונות.
- ו. תשובות ג ו- ד נכונות.

4. כיצד ניתן ליישב את הסתירה בין ההוראה "בל תוסיף" לבין סמכות התקנת התקנות?

- א. "בל תוסיף" – איסור ליחיד בלבד; סמכות החקיקה נתונה היא בידי חכמים ולא בידיו של כל יחיד מדעת עצמו.
- ב. "בל תוסיף" – זהו איסור כלפי הוספה משכלו של האדם. הוספה בדרך של נבואה או התגלות אלוהית הינה מותרת.
- ג. "בל תוסיף" – כאשר מוסיפים חכמים הלכות ואיסורים על ידי חקיקה, חובה עליהם להבחין בין הוספות אלה לבין איסורי התורה.
- ד. "בל תוסיף" – כאשר חכמים מוסיפים הלכות ואיסורים על ידי חקיקה, הוספות אלה תקפות כ"הוראת שעה" ובאופן זמני בלבד, ולא לדורות.
- ה. תשובות א ו- ג אפשריות.
- ו. תשובות ג ו- ד אפשריות.

5. כוחן של תקנות הקהל: איזה מן המשפטים הבאים איננו נכון?

- א. מעמדו של ה'קהל' השווה למעמדו של בית הדין הן לצורך חקיקה, והן לצורך כשירות האנשים המכהנים כנבחרים הקהל.
- ב. כוחו של ה'קהל' חזק הוא מכוחו של היחיד, ולכן יש למעשי הקהל תוקף משפטי אף במקרים בהם לא מתקיימים התנאים הנדרשים כדי לתת תוקף משפטי למעשי היחיד.
- ג. כוחו של ה'קהל' מאפשר לו לתקן תקנות גם בתחום של דיני הממונות וגם בתחום של איסור והיתר, כגון ריבית.
- ד. כוחן של תקנות ה'קהל' מחייב כמו דין תורה, במובן זה שאדם לא יכול להתנות שתקנות הקהל לא יחולו עליו, אף אם התנה כך לפני התקנת התקנות.

6. "דבר פשוט, שאין כח לטובי העיר לתקן דבר כי אם על פי הדין והמשפט, ולא לילך בחזקה עם היחידים, ואין לרבים כח לגזול את היחיד" (שו"ת הרמ"א, עג).
איזו מסקנה לגבי אופיין של תקנות הקהל ניתן להסיק מדברים אלה?

- א. תקנת הקהל תקפה רק אם יש לה יסוד בדין התורה או בדברי המשנה והתלמוד.
- ב. תקנת הקהל אשר פוגעת באופן שרירותי בזכויותיו של היחיד איננה תקפה.
- ג. אם היחיד מסרב לקבל על עצמו את תקנת הקהל – אין היא מחייבת אותו.
- ד. אין בכוחו של הקהל לתקן תקנה בתחום דיני הממונות כי זהו גזל היחיד.

7. "המוציא מחברו עליו הראיה... דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא! [=מי שכואב לו כאב הולך לבית הרופא]; "כוח חכמים להפקיע קידושין שנעשו שלא כהוגן" –
בחרו באפשרות הנכונה:

- א. הראשון סברא; השני תקנה.
- ב. הראשון מנהג; השני סברא.
- ג. הראשון תקנה; השני תקנה.
- ד. הראשון מנהג; השני תקדים.
- ה. הראשון תקדים; השני סברא.

8. משמעות המונח 'תנא' היא (שתי תשובות נכונות):

- א. חכם מתקופת התנאים.
- ב. מידת אורך שהיתה מקובלת בזמן התלמוד.
- ג. תואר נפוץ באירופה של ימי הביניים לציון ראש הקהל.
- ד. חכם שתפקידו לשנות בעל-פה משניות.
- ה. אחת מן המסכתות בסדר נזיקין (תנא-קמא, תנא-מציעא, תנא-בתרא).
- ו. מקור מתקופת התנאים שלא הוכנס במשנה.

9. האם המשנה הנה קודקס?

- א. קיום ריבוי דעות במשנה מחליש את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה, אולם תופעת הכרעת המחלוקות הקיימת במשנה מחזקת את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה.
- ב. קיום ריבוי דעות במשנה מחליש את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה, ואף תופעת הכרעת המחלוקות הקיימת במשנה מחלישה את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה.
- ג. קיום ריבוי דעות במשנה מחזק את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה, אולם תופעת הכרעת המחלוקות הקיימת במשנה מחלישה את הטיעון כי מדובר בקודיפיקציה.

7. קיום ריבוי דעות במשנה מחזק את הטעון כי מדובר בקודיפיקציה, ואף תופעת הכרעת המחלוקות הקיימת במשנה מחזקת את הטעון כי מדובר בקודיפיקציה.

10. לפניכם משנה העוסקת בדיני חלוקת נכס שבבעלות משותפת:

"אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה; ולא את השדה – עד שיהא בה תשעת קבין לזה ותשעת קבין לזה... ולא את הגינה עד שיהא בה תשעת חצאי קבין לזה ותשעת חצאי קבין לזה... זה הכלל: כל שיחלק ושמנו עליו – חולקין, ואם לאו – אין חולקין" (משנה, בבא בתרא א, ו).

- א. זו דוגמה מובהקת לניסוח קזואיסטי של הכלל המשפטי, אשר הוא הדגם הנפוץ במשנה.
- ב. זו דוגמה מובהקת לניסוח נורמטיבי של הכלל המשפטי, אשר הוא הדגם הנדיר במשנה.
- ג. זו דוגמה מובהקת לתרכובת של ניסוח קזואיסטי-נורמטיבי של הכלל המשפטי, אשר הוא הדגם הנפוץ במשנה.
- ד. זו דוגמה מובהקת לתרכובת של ניסוח קזואיסטי-נורמטיבי של הכלל המשפטי, המצוי לעתים במשנה.

11. בספרו משנה תורה ביקש הרמב"ם:

- א. לשמר בכל נושא את ריבוי הדעות, בדומה למצוי במשנה.
- ב. לשמר בכל נושא את ריבוי הדעות, בשונה מן המצוי במשנה.
- ג. להציג בכל נושא הלכה אחת ויחידה, בשונה מן המצוי במשנה.
- ד. להציג בכל נושא הלכה אחת ויחידה, בדומה למצוי במשנה.

12. בחיבורו "ספר ההלכות" חידש הרי"ף (ר' יצחק אלפסי) לראשונה:

- א. יצירת ספר פסיקה בשפה העברית.
- ב. הבאת ההלכה הפסוקה במנותק ממקורותיה התלמודיים.
- ג. ארגון החומר ההלכתי לפי סדר ענייני.
- ד. שילוב תמצית הסוגיה התלמודית עם הכרעת ההלכה למעשה.

13. להלן רשימת חיבורים קלאסיים במשפט העברי. לאיזה מביניהם קרובה ביותר הקודיפיקציה החדשה (הצעת חוק דיני ממונות, שפרסם לאחרונה משרד המשפטים) בצורתה וממי הנה שונה ביותר? בחרו בתשובה הבנויה לפי סדר הנע מן החיבור הרחוק ביותר בצורתו לקרוב ביותר:

- א. משנה, חמשה חומשי תורה, ארבעה טורים, משנה תורה, תלמוד ירושלמי.
- ב. תלמוד ירושלמי, חמשה חומשי תורה, משנה, ארבעה טורים, משנה תורה.

17. קראו את המשנה ואת דברי האמוראים שלאחריה, וענו על השאלה:

משנה: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים... ובאת ואמרה: "מת בעלי" – תנשא; "מת בעלי" – תתייבם;.... בית הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר, ובאותה מדינה, וכמעשה שהיה"

תלמוד: מאי מעשה שהיה? דאמר רב יהודה אמר שמואל: שילפי (שילהי) קציר חיטין היו והלכו עשרה בני אדם לקצור חיטין ונשכו נחש לאחד מהן, ומת, ובאת אשתו והודיעה לבית דין ושלחו ומצאו כדבריה. באותה שעה אמרו: "האשה שאמרה "מת בעלי" – תנשא, "מת בעלי" – תתייבם".

בקטע שלעיל מציינים האמוראים את:

- א. המקור הרישומי להלכה שבמימרא.
- ב. המקור ההיסטורי להלכה שבמשנה.
- ג. המקור המשפטי להלכה שבתלמוד.
- ד. המקור המשפטי להלכה שבמשנה.

18. סמנו את 2 המשפטים שאינם נכונים:

- א. החלק העיקרי בהלכה שבספרות השו"ת עוסק בענייני "אורח חיים" ו"יורה דעה".
- ב. לדעת רוב חכמי ההלכה עדיפה הפסיקה המסודרת בספרי ההלכות והפסקים על פני פסיקה בשו"ת.
- ג. בענף ספרות השו"ת מתרכזו רובו הכמותי של חומר המשפט העברי בתקופה שלאחר התלמוד.
- ד. השאלות והתשובות עד לחתימת התלמוד שובצו בתוך התלמוד כחלק מהותי ממנו.
- ה. תשובות לשאלות נערכו לעיתים על ידי קבוצה, ולא כיצירה אישית של מנסח התשובה.

19. סמנו את שני המשפטים שאינם נכונים מבין המשפטים הבאים.

- א. התלמוד הירושלמי קצר מהתלמוד הבבלי.
- ב. התלמוד הירושלמי נערך לאחר התלמוד הבבלי.
- ג. עריכתו של התלמוד הבבלי טובה יותר מזו של התלמוד הירושלמי.
- ד. אמוראים בבליים נזכרים בתלמוד הירושלמי.
- ה. הניב הארמי של התלמוד הירושלמי שונה מזה של התלמוד הבבלי.
- ו. יש תלמוד בבלי על כל המסכתות מסדר זרעים.

ז. יש תלמוד ירושלמי על כל המסכתות מסדר זרעים.

20. סמכות האכיפה של פסק דין בענייני ממונות :

- א. מוחלטת מעצם ישיבת הדיין בדין.
- ב. תלויה ברצון הצדדים ובמומחיות.
- ג. מוחלטת כשהדיין הוא מומחה.
- ד. תלויה בסמיכה וברצון הצדדים.

האוניברסיטה העברית הפקולטה למשפטים

מבחן בקיאות - מבוא למשפט עברי

הוראות:

1. אין להכניס לבחינה כל חומר לימודי.
2. יש לענות על כל השאלות.
3. בשאלות ה"אמריקאיות" יש לסמן רק תשובה אחת, הנכונה ביותר.
4. בשאלות הפתוחות אין לחרוג מהמקום המוקצה לתשובה.
5. ערך כל תשובה – 5 נקודות.
6. משך המבחן - שעה ומחצה.

בהצלחה

1. הקהל בעיר "נובלס" תיקן תקנה האוסרת עישון במקומות ציבוריים. האם התקנה תקפה?
נמקו.

2. המדרש המקיים והאסמכתא:

- א. המדרש המקיים יוצר את ההלכה בעוד שהאסמכתא מגבה הלכה קיימת במקור מקראי.
- ב. המדרש המקיים מגבה את ההלכה הקיימת במקור מקראי בעוד האסמכתא יוצרת אותה.
- ג. המדרש המקיים והאסמכתא הם שמות נרדפים.
- ד. האסמכתא מצהירה על כך שדרשת הפסוק אינה מקור ההלכה הנידונה, בעוד שהמדרש המקיים אינו אומר זאת במפורש.

3. חכמי ההלכה אינם מתפקדים כרשות מחוקקת לגבי :

- א. גזרות
- ב. מנהגים
- ג. תקנות קהל
- ד. תשובות ב ו-ג נכונות

4. "תרגום השבעים" הוא :

- א. תרגומו של השולחן ערוך מארמית לעברית (המאה ה - 16 לסה"נ).
- ב. תרגומה של המשנה ללטינית (סוף המאה הראשונה לסה"נ).
- ג. תרגומה של התורה ליוונית (המאה השלישית לפנסה"נ).
- ד. תרגומו של המקרא לגרמנית (המאה ה - 18 לסה"נ).

5. סופיות הדיון :

- א. אם לאחר מתן פסק הדין הביא צד ראיות חדשות – בטל פסק הדין ויש לברר את הענין מחדש
- ב. צד לדיון איננו רשאי לדרוש מבעל הדין הנגדי להתחייב שלא יביא ראיות חדשות לאחר מתן פסק הדין
- ג. כאשר יש בפסק הדין טעות בשיקול הדעת – הדין חוזר ויש לדון בענין מחדש
- ד. כל התשובות נכונות

6. מדוע שמר הרמב"ם ב"משנה תורה" על דרך הניסוח הקזואיסטית?

- א. הוא לא יכול היה ליטול על עצמו את האחריות שבניסוח עקרון בלבד
- ב. הוא שמר בדרך זו על קשר פנימי חזק בין ספרו לבין ההלכה התלמודית
- ג. יש בה גמישות בפתרון בעיות חדשות והיא מהותית להתפתחות ההלכה
- ד. כל התשובות נכונות

7. תוקפם של דברי האמוראים :

- א. היו אמוראים שהיה בכוחם לחלוק על דברי תנאים
- ב. ככלל, אין בכוחו של אמורא לחלוק על דברי תנא
- ג. הדרך הפשוטה להוכיח צדקתו של אמורא בויכוח עם אמורא אחר, היא להוכיח שתנא סובר כמותו
- ד. כל התשובות נכונות

8. במחלוקת בין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי קבע הרי"ף שיש לפסוק :

- א. כתלמוד הירושלמי, שכן הוא קדום יותר.

- ב. כתלמוד הבבלי, שכן הוא מאוחר יותר.
- ג. הרי"ף חי קודם לכתובת התלמודים, לכן הוא לא יכול היה להתייחס אליהם בפסיקותיו.
- ד. לא קבע כלל פסיקה, אלא פסק בכל מקום לפי עניינו.

9. במקרים של מחלוקת בין הפוסקים נוהג השולחן ערוך לפסוק כדעה:

א. שלה יש את מרב ההוכחות התלמודיות.

ב. שבה יש את מעט הכשלים הלוגיים.

ג. שלה יש רוב בין גדולי הפוסקים.

ד. הקדומה ביותר.

10. מקומו של הציבור במעשה החקיקה:

א. חקיקת חכמים שהציבור לא קיבל על עצמו - בטלה.

ב. בחקיקת הקהל ובחקיקת חכמים הציבור מחוקק באמצעות נציגיו.

ג. בחקיקת הקהל שהיא לתקנת הציבור ניתן להטיל מס למפרע.

ד. לחקיקת הקהל כפוף רק רוב הציבור שהסכים לה.

11. דרכם של האמוראים:

א. האמוראים לא עסקו בהגבלת הלכות במשניות המנוסחות בדרך קזואיסטית

ב. האמוראים לא עסקו בנתינת טעם ("מנא הני מילי") להלכות הסבוראים

ג. האמוראים לא עסקו במציאת המקור ההסטורי להלכות התנאים

ד. האמוראים לא עסקו בהרחבת הלכות התנאים בשל חוסר סמכות

12. בדרך כלל:

א. המשנה מצמידה את ההלכות לפסוקי התורה, בדומה למדרשי ההלכה.

ב. המשנה אינה מצמידה את ההלכות לפסוקי התורה, בשונה ממדרשי ההלכה.

ג. המשנה מצמידה את ההלכות לפסוקי התורה, בשונה ממדרשי ההלכה.

ד. המשנה אינה מצמידה את ההלכות לפסוקי התורה, בדומה למדרשי ההלכה.

13. פעמים רבות הביא רבי, עורך המשנה, דעה בצורה אנונימית. עובדה זו תומכת בדעה שרבי

ביקש

א. ליצור קודקס משפטי מחייב.

ב. לתת בהלכה ביטוי לכל מגוון הדעות.

ג. לטשטש את מקורותיו המשפטיים.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

14. השגתו העקרונית של הראב"ד כנגד חיבור "משנה תורה" לרמב"ם התמקדה:

א. בכך שהחיבור כתוב בלשון המשנה ולא בלשון סוגיות התלמוד.

ב. בכך שללא לימוד המקורות המעיין עלול לטעות בהבנת ההלכה.

ג. בכך שללא מגוון הדעות והמקורות נשלל שיקול הדעת של הדיין.

ד. בכך שהחיבור כולל ענייני מוסר והשקפת עולם ולא הלכה בלבד.

15. ההכרעה במחלוקת:

א. הכרעה בענייני מדרש וסברה, וכן הכרעה בענייני מסורת ושמועה, נעשית על פי רוב

הנוכחים, אפילו בניגוד לדעת "הגדול".

ב. הכרעה במקום בו ליחיד יש מסורת ושמועה ולרוב הנוכחים אין כל מסורת בעניין, נעשית

על פי רוב הנוכחים.

ג. בהכרעה בענייני מסורת ושמועה מכריעים על פי רוב המקורות מהם נמסרה המסורת,

ולא על פי רוב הנוכחים.

ד. הכרעה בענייני מדרש וסברה, וכן הכרעה בענייני מסורת ושמועה, נעשית על פי רוב

הנוכחים, לפי הפסוק "אחרי רבים להטות"

16. "אורח חיים" הוא הכינוי שנתן "בעל הטורים" להלכות העוסקות:

א. בהנהגות האדם בחיי יום יום.

ב. בדיני איסור והיתר, כגון שחיטה, כשרות מאכלים, ברית מילה ועוד.

ג. בעניינים המקובלים בזמננו כמשפט המהותי.

ד. בדיני משפחה.

17. בתי הדין השונים:

א. פסק דין של בית דין של בוררים (שלושה הדיוטות) אכיף רק על פי רצון שני הצדדים

ב. בית דין של בוררים (שלושה הדיוטות) מקבל את סמכות השיפוט מרצון שני הצדדים

ג. דיון מומחה הוא כשלושה הדיוטות, והוא מקבל את סמכות השיפוט מרצון שני הצדדים

ד. פסק דין של דיון מומחה, כמו שלושה הדיוטות, דורש אישור של בית דין של מוסמכים

18. התקדים במשפט העברי:

א. בתקופת בית הדין הגדול בירושלים היה לפסקיו מעמד של תקדים מחייב, ובתקופה

מאוחרת יותר הוחלף עקרון התקדים המחייב בעקרון התקדים המנחה.

ב. בתקופת בית הדין הגדול בירושלים היה לפסקיו מעמד של תקדים מנחה, ובתקופה

מאוחרת יותר הוחלף עקרון התקדים המנחה בעקרון התקדים המחייב.

- ג. לכל אורך שנותיו הקנה המשפט העברי לפסקי בית הדין מעמד של תקדים מחייב.
- ד. לכל אורך שנותיו הקנה המשפט העברי לפסקי בית הדין מעמד של תקדים מנחה.

19. דאורייתא ודרבנן :

- א. הרמב"ם איננו מונה בספר המצוות מצוות שהן דרבנן, אלא מצוות דאורייתא בלבד.
- ב. ניתן לעקור מצוות דאורייתא ב"שב ואל תעשה", אם הן בענייני ממונות בלבד.
- ג. יש ללכת אחר המחמיר במצוות דרבנן, אם הן בענייני ממונות בלבד.
- ד. על מנת להעצים את סמכות חכמים, יש ללכת אחר המחמיר במצוות דרבנן.

20. הכלל "פוק חזי מאי עמא דבר [=צא וראה, כיצד העם נוהג]" משמש :

- א. למחאה מוסרית של החכמים כנגד מנהגים נפסדים ובלתי-ראויים של הקהל.
- ב. כאמת-מידה לבדיקת רמת הדת וקיום המצוות בקהילה יהודית מסוימת.
- ג. לציון מנהג הציבור כמקור משפטי היוצר נורמות מחייבות.
- ד. לציון המנהג כמקור היסטורי המלמד על תולדות היהודים וההלכה.

בהצלחה!

האוניברסיטה העברית הפקולטה למשפטים

מבחן בקיאות - מבוא למשפט עברי

הוראות:

1. אין להכניס לבחינה כל חומר לימודי.
2. יש לענות על כל השאלות.
3. בשאלות ה"אמריקאיות" יש לסמן רק תשובה אחת, הנכונה ביותר.
4. בשאלות הפתוחות אין לחרוג מהמקום המוקצה לתשובה.
5. שאלה שלא מופיע בצידה ניקוד, ערך תשובתה חמש נקודות.
6. משך המבחן - שעה ומחצה.

בהצלחה

1. מדרש ופרשנות הופעלו -
 - א. רק כלפי פסוקי התורה.
 - ב. כלפי פסוקי התורה וגם כלפי פסוקי המשנה.
 - ג. כלפי פסוקי התורה, כלפי פסוקי המשנה וגם כלפי התלמוד.
 - ד. כלפי פסוקי התורה, כלפי פסוקי המשנה, כלפי התלמוד, כלפי דברי הגאונים והראשונים וגם כלפי תקנות הקהל.
2. מה בין מדרש יוצר לבין מדרש מקיים -
 - א. מדרש יוצר - מסקנה הנובעת מדרש הכתובים.
 - ב. מדרש יוצר - מדרש ברוח חדשנית.
 - ג. מדרש יוצר - מדרש שיוצר הלכה מקובלת.
 - ד. מדרש מקיים - מדרש שמקיים תפיסה חדשנית.
3. לנשיא בית הדין הרבני הגדול הגיעה פניה מארגון נשים להתקין תקנה לפיה יופקעו קידושין (= הנישואין יתבטלו למפרע) כאשר בעלים מסרבים לתת גט לנשותיהם.

א. האם יש בהלכה אפשרות להפקיע קידושין?

ב. לאלו מקרים היא מסויגת?

(6 נקודות)

4. לפי המקרא גבר יכול להינשא ליותר מאישה אחת. רבינו גרשום מאור הגולה (אשכנז, מאה 11) אסר זאת. סמן נכון/ לא נכון בצד המשפטים הבאים:

לא נכון

נכון

א. לדעת חלק מחכמי ההלכה ניתן לגרוס שרבינו גרשום מאור הגולה קבע בחקיקה ראשית שעל פי התורה אסור להינשא ליותר מאישה אחת.

ב. לדעת רוב חכמי ההלכה, רבינו גרשום מאור הגולה לא שינה את הדין המקראי אלא תיקן חקיקת משנה מכוח סמכותו כיוון שראה שיש צורך לכך.

(6 נקודות)

5. סמכותם של חכמי ההלכה -

א. על החכמים לקלוע לפרשנות הנכונה של הוראות התורה.

ב. החכמים קובעים מהי הפרשנות הנכונה של הוראות התורה.

ג. החכמים כפופים להוראות התורה.

ד. יש דעות כ-א. ויש דעות כ-ב.

6. הרמ"א, בין היתר, מתבסס על הכלל "הלכתא כבתראי" כדי -

(א) להסביר מדוע הסתמך על ספרי רבותיו: רבי יעקב פולאק ורבי שלום שכנא

(ב) להסביר את התנגדותו לשיטת ההכרעה של השולחן ערוך

(ג) להסביר מדוע לא פרסם את ספרו

(ד) כל התשובות נכונות

7. מה כוללת חובת הציות לחכמים –
- יש לציית להוראות החכמים בכל מקרה גם אם לדעת המציית הם טועים.
 - יש לציית להוראת החכמים כל עוד עמדתם נראית נכונה למציית.
 - התורה שבכתב והתורה שבעל-פה קובעות רק עקרונות כלליים. יישום העקרונות נתון בידי החכמים ויש לציית להם בכל אופן שיבחרו.
 - כל התשובות נכונות – יש בעניין מחלוקת.

8. מהו התוקף המשפטי של המנהג במשפט העברי?

- אין למנהג כל תוקף.
- המנהג יכול להוכיח על מציאות דין קיים אך הוא איננו יכול ליצור דין חדש.
- המנהג יכול להוכיח על מציאות דין קיים ולדעת רוב החכמים יש לו גם כוח של יצירת דין.
- המנהג יכול ליצור דין קיים אך הוא איננו יכול להוכיח מציאות של דין, הדין נלמד מהכתובים.

9. האם במשפט העברי התקדים מחייב? (התקדים ככזה, אין השאלה נוגעת לסמכות התלמוד)

- כן.
- לא וגם אין צורך לבוחנו.
- לא אך חייבים לבחון את פסק הדין. בדיעבד אם לא נעשה כן, פסק הדין תקף.
- לא אך חייבים לבחון את פסק הדין. אם יש לדיין נימוק לסטייתו מפסק הדין, פסק דינו תקף. אם אין לדיין נימוק כאמור, פסק דינו בטל.

10. הרמב"ם מסיים את הלכות זכייה ומתנה כלהלן:

"הצדיקים קגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' ברוך שמו לא בנדיבים,

והרי נאמר ושונא מתנות יחיה."

באיזה חיבור מופיעה הלכה זו? מה ניתן ללמוד מהלכה זו על דרכו של הרמב"ם בחיבורו?

(6 נקודות)

11. ציין את שמות בעלי החיבורים –

א. תורת חטאת, דרכי משה, המפה _____

ב. בית יוסף, כסף משנה _____

ג. משנה תורה, פירוש המשניות, מורה הנבוכים _____

(6 נקודות)

12. הסבר מדוע רבי יעקב פולאק ורבי שלום שכנא לא השאירו אחריהם ספר פסקים -
(6 נקודות)

13. בית דין מאוחר הקטן בחכמתו ובמניינו מבית דין קודם -

- א. רשאי לחלוק על הלכה של בית דין קודם אשר נוצרה בדרך של פרשנות.
 ב. רשאי לבטל תקנה של בית הדין הקודם אם היא לא פשטה בקרב ישראל או שבטל הטעם והנימוק להתקנתה.
 ג. רשאי להורות על ביטול זמני של תקנה שהתקין בית הדין הקודם.
 ד. כל התשובות נכונות.

14. סמנו נכון/ לא נכון:

(10 נקודות)

<u>לא נכון</u>	<u>נכון</u>	
_____	_____	א. לדעת רוב חכמי ההלכה יש לפסק בתשובה עדיפות גם על מסקנה והכרעה בספר פסקים.
_____	_____	ב. המשיבים עסקו רק בשאלות של יחידים ולא בבעיות ציבוריות.
_____	_____	ג. עיקר התשובות ההלכתיות הינן בחלקו ה"דתי" של ההלכה ולא בחלק ה"משפטי".
_____	_____	ד. תחילתה של ספרות השאלות והתשובות בתקופת הגאונים.
_____	_____	ה. מקורות ההלכה הם פירוש ודרישת פסוקי התורה בלבד.

15. תלמוד בבלי – תלמוד ירושלמי:

- א. הדיון בתלמוד הבבלי קצר יותר.
 ב. ניתן למצוא בתלמוד הבבלי מדברי אמוראי ארץ ישראל וכן מצויים בתלמוד הירושלמי מימרות של אמוראי בבל.
 ג. במחלוקת בין עמדת התלמוד הבבלי לעמדת התלמוד הירושלמי מקובל להכריע כתפיסת התלמוד הבבלי.
 ד. תשובות ב' ו-ג' נכונות.

16. מדוע נדרשו הגאונים לבאר את סיבת היווצרותם של מחלוקות בהלכה –
 א. הדבר הטרידם כחלק מפרשנות התלמוד.

- ב. הם עשו זאת על מנת שיצייתו לפסקי הלכותיהם המתייחסים למחלוקות.
- ג. הם נדרשו לכך בעקבות פולמוס עם הקראות אשר ראתה במחלוקות הוכחה לכך שמסורת תורה שבעל-פה שביד החכמים, שגויה היא.
- ד. תשובות א ו-ב נכונות.

17. ציינו לפי הרמב"ם באלו סוגי עניינים ייתכנו מחלוקות הלכתיות –
- א. פירושים המקובלים ממשה.
- ב. דינים שאמרו שהם הלכה למשה מסיני.
- ג. הדינים שנלמדו באחת המידות.

18. כיצד חכמים יכולים לקבוע הוראות מחייבות כאשר נאמר בתורה "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם" (דברים ד, ב) –
- א. ההוראה בתורה מכוונת להמון ולא להוראת חכמים.
- ב. אם החכמים אינם קובעים שהוראתם היא בגדר דין תורה אין הדבר בעייתו.
- ג. לגבי החכמים נקבעה בתורה הוראה מיוחדת המאפשרת להם לקבוע הוראות שונות.
- ד. כל התשובות נכונות.

626/532

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למשפטים

מבוא למשפט עברי

מועד ב' – תשס"ו

י"ז באלול תשס"ו – 10.9.06

הנחיות לנבחן:

1. משך הבחינה- 3 שעות.
2. נא לכתוב בקיצור ולעניין.
3. בכל שאלה מופיע הניקוד לאותה שאלה.
4. בכל השאלות מופיע מס' השורות המקסימאלי לתשובה. אין לעבור היקף זה.
5. נא לכתוב בכתב קריא וברור ולהשאיר שוליים ריקים.
6. אסור להשתמש בחומר כלשהו לצורך הבחינה.

חלק א' – 35 נקודות

- א. כך נאמר במדרש שיר השירים רבה (פרשה א, ב):
'על פי התורה אשר יורוך' – לא נאמר 'אשר תורך התורה', אלא: 'אשר יורוך'.
'על המשפט אשר יאמרו לך' – לא נאמר 'אשר תאמר', אלא: 'אשר יאמרו לך'.
הסבירו את העמדה המוצגת כאן (18 נקודות, עד 3 עמודים)
ב. שתי התפיסות בהסברת ה"פשרה" ומעמדו של הדין לפיהן (17 נקודות, עד 3 עמודים)

חלק ב' - 35 נקודות, עד 3 עמודים

- השב על שלוש השאלות הבאות (כתוב בתמציתיות לא יותר מעמוד על כל שאלה)
1. משפט המלך, דינא דמלכותא דינא ואיסור הפנייה לערכאות – השתקפותם בשיח המשפטי במדינת ישראל.
 2. אגדה, ערכים ועקרונות מטא-הלכתיים – המשותף והמבדיל ביניהם במציאת פתרונות לשאלות הלכתיות.
 3. עולם ההלכה היהודית כפי שמשתקף בשיטת הרמב"ן, הרמב"ם והמאירי בנוגע למעמדם של 'בני נוח'.

חלק ג' – 30 נקודות, עמוד וחצי לכל היותר

מרדכי הינו בעל מפעל (חוקי!) לייצור אורניום מועשר בעיר שושן. לאחר שנים רבות בהן היה מרדכי העוסק היחיד בתחום, הקימה אסתר, תושבת העיר השכנה טהרן, עסק משלה לייצור אורניום מועשר והחלה למכור את תוצרתה במקומות שונים. מרדכי פנה לבית הדין הרבני ומבקש סעד.

1. א. לאיזה סוג של סעד יכול מרדכי לקוות, ואיזה סעד לא יינתן לו בכל מקרה?
ב. האם לדעתכם יקבל בית הדין את תביעתו של מרדכי? דונו בהיבטים השונים שמעוררת התביעה.

2. כיצד תושפע התשובה אם יתברר כי:

א. אסתר מציעה את מרכולתה במחיר הנמוך ב-10% מזה של מרדכי
ב. אסתר מתחייבת כי תמכור את מרכולתה בכל מקרה במחיר שיהיה נמוך ב-10% מן המחיר שיציע מרדכי. הסבירו את הרציונלים השונים.

3. במהלך שלב הוכחת הנזק הציג מרדכי קבלות ודו"חות רבעוניים של החברה שבבעלותו, המוכיחים, לטענתו, את הנזק שנגרם לעסקיו כתוצאה מן העסק שפתחה אסתר. בדיון פנימי שערכו השופטים הוסכם ביניהם כי המספרים שבדו"חות נראים פיקטיביים, אף שהם לא הצליחו להוכיח זאת. כיצד צפוי בית הדין על פי כל אחד משני המקורות הבאים. הסבירו ועגנו את תשובתכם במקורות אלה:

א. ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"א, כב ע"א

זעיר בר חיננא בשם רבי חנינה ורב יהודה. חד אמר "וודרשת וחקרת ושאלת היטב" וחד אמר "צדק צדק תרדוף". הא כיצד? אם את רואה הדין שיוצא לאמיתו חקריהו ואם לאו צדקיהו. רב הונא כד הוה חמי שהדין מכוונה הוה חקר וכד הוה חמי הכין והכין הוה מכוון [כשהיה רואה שהדין מכוון היה חוקר, וכשהיה רואה כך וכך היה מכוון]

ב. בבלי סנהדרין לב, ב

ריש לקיש רמי [השליך (סתירה בין המקורות)]: כתיב: (ויקרא י"ט) "בצדק תשפט עמיתך" וכתוב (דברים ט"ז) "צדק צדק תרדף", הא כיצד? כאן - בדין מרומה, כאן - בדין שאין מרומה.